

TC.
DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
KADIN ÇALIŞMALARI ANABİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

SOSYO-KÜLTÜREL BİR OLGU OLARAK ANNELİK:
DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ'NDEKİ ANNE AKADEMİSYENLER
ÜZERİNE NİTEL BİR ARAŞTIRMA

HAZIRLAYAN:
PINAR EZGİ BURÇ

DANIŞMAN:
DOÇ. DR. ÖZLEM BELKİS

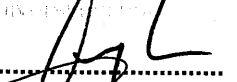
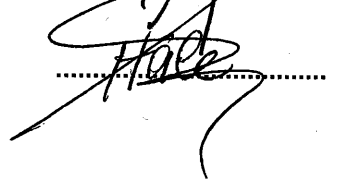
İZMİR / 2016

YÜKSEK LİSANS
TEZ/ PROJE ONAY SAYFASI

2013800879

Üniversite : Dokuz Eylül Üniversitesi
Enstitü : Sosyal Bilimler Enstitüsü
Adı ve Soyadı : PINAR EZGİ BURÇ
Tez Başlığı : Sosyokültürel Bir Olgu Olarak Annelik: Dokuz Eylül Üniversitesi'ndeki Anne Akademisyenler Üzerine Nitel Bir Araştırma
Savunma Tarihi : 13/07/2016
Danışmanı : Doç.Dr.Özlem BELKIS

JÜRİ ÜYELERİ

<u>Ünvanı, Adı, Soyadı</u>	<u>Üniversitesi</u>	<u>İmza</u>
Doç.Dr.Özlem BELKIS	DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ	
Prof.Dr.Diğdem Müge SİYEZ	DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ	
Prof.Dr.Hale OKÇAY	EGE ÜNİVERSİTESİ	

Oybirliği (✓)
Oy Çokluğu ()

PINAR EZGİ BURÇ tarafından hazırlanmış ve sunulmuş "Sosyokültürel Bir Olgu Olarak Annelik: Dokuz Eylül Üniversitesi'ndeki Anne Akademisyenler Üzerine Nitel Bir Araştırma" başlıklı Tezi (✓) / Projesi () kabul edilmiştir.

Prof.Dr. Mustafa Yaşar TINAR
Enstitü Müdürü

YEMİN METNİ

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum “Sosyo-kültürel Bir Olgu Olarak Anelik: Dokuz Eylül Üniversitesi’ndeki Anne Akademisyenler Üzerine Nitel Bir Araştırma” adlı çalışmanın, tarafımdan, akademik kurallara ve etik değerlere uygun olarak yazıldığını ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

.../.../.....

Pınar Ezgi BURÇ

ÖZET

Yüksek Lisans Tezi

Sosyo-kültürel Bir Olgu Olarak Annelik:

**Dokuz Eylül Üniversitesi'ndeki Anne Akademisyenler Üzerine Nitel Bir
Araştırma**

Pınar Ezgi BURÇ

Dokuz Eylül Üniversitesi

Sosyal Bilimler Enstitüsü

Kadın Çalışmaları Anabilim Dalı

Kadın Çalışmaları Yüksek Lisans Programı

Bu çalışma, annelik olgusunu feminist teori ışığında sosyo-kültürel bir olgu olarak ele almaktadır. Çalışma dahilinde, annelik ve sosyo-kültürel değerler arasındaki ilişkiyi belli başlıklar altında ortaya koymak amaçlanmaktadır. Bu bağlamda çalışma kapsamında, annelik olgusunun sosyolojik ve psikolojik açıdan nasıl tanımlandığına, anneliğin tek tanrılı dinlerdeki konumuna, kadının anne olması sebebiyle çalışma yaşamında karşı karşıya kaldığı sorunlara ve bazı feminist yazarların anneliğe dair bakış açlarına yer verilecektir. Son olarak anne akademisyenlerle yapılan görüşmelerin çıktıları çalışmanın teorik arka planı ışığında betimlenerek yorumlanacaktır.

Anahtar Kelimeler: Annelik, Sosyo-kültürel Değerler, Feminist Teori, Anne Akademisyenler, Nitel Araştırma.

ABSTRACT

Master's Thesis

Motherhood As A Socio-cultural Phenomenon:

**A Qualitative Research on Mother Academicians in Dokuz Eylül
University**

Pınar Ezgi BURÇ

Dokuz Eylül University

Graduate School Of Social Sciences

Department of Women's Studies

Women's Studies Master Program

The phenomenon of motherhood is discussed as a socio-cultural phenomenon in the light of feminist theory in this study. The aim of the study is to demonstrate the relationship between motherhood and socio-cultural values under certain titles within the study. How phenomenon of motherhood is defined by sociological and psychological aspects, status of motherhood in monotheistic religions, women's problems which is faced in working life due to be mother and some feminist writers' perspectives on motherhood will be shared within the study in this context. Finally, outcomes of interviews which is applied to mother academicians will be described and reviewed in the light of the theoretical background of the study.

Key words: Motherhood, Socio-cultural Values, Feminist Theory, Mother Academicians, Qualitative Research.

**SOSYO-KÜLTÜREL BİR OLGU OLARAK ANNELİK: DOKUZ
EYLÜL ÜNİVERSİTESİ'NDEKİ ANNE AKADEMİSYENLER ÜZERİNE
NİTEL BİR ARAŞTIRMA**

İÇİNDEKİLER

TEZ ONAY SAYFASI	ii
YEMİN METNİ	iii
ÖZET.....	iv
ABSTRACT	v
İÇİNDEKİLER.....	vi
TABLolar LİSTESİ	viii
EKLER LİSTESİ.....	ix
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

ARAŞTIRMA İLE İLGİLİ TEMEL BİLGİLER

1.1. ARAŞTIRMANIN KONUSU VE AMACI.....	3
1.2. ARAŞTIRMANIN ÖNEMİ VE KAPSAMI	4
1.3. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ	5
1.1.1. Araştırmanın Kuramı	5
1.1.2. Araştırma Soruları	6
1.1.3. Veri Toplama ve Analiz Teknikleri	7
1.1.4. Araştırma Grubu ve Örneklem	9
1.4. KAVRAMSAL ÇERÇEVE	12

İKİNCİ BÖLÜM

SOSYO-KÜLTÜREL AÇIDAN ANNELİK

2.1. SOSYOLOJİK VE PSİKOLOJİK AÇIDAN ANNELİK	14
2.2. TEK TANRILI DİNLER AÇISINDAN ANNELİK	20
2.3. ÇALIŞMA YAŞAMINDA ANNELİK.....	28
2.4. FEMİNİZMDE ANNELİK	38

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

**ANNE AKADEMİSYENLER ÜZERİNE NİTEL BİR
ARAŞTIRMA**

3.1. VERİ ANALİZİ	45
3.2. BULGULAR VE YORUM	50
SONUÇ	65
KAYNAKÇA	68
EKLER	

TABLULAR LİSTESİ

Tablo 1: Dokuz Eylül Üniversitesi'ndeki Kadrolu Akademik Personel Kadın ve Erkek Sayıları.....	s. 10

EKLER LİSTESİ

EK 1: Görüşme Formu ek s. 1

EK 2: Onam Kâğıdı ek s. 2

GİRİŞ

Toplumun süreğenliği ve kültürel aktarım, neslin devamıyla sağlanır. Bu yönüyle çocuk sahibi olmak, toplumun ve kültürün temel taşlarından biri olarak kabul görmektedir. Çocuk sahibi olmak ile annelik arasında kurulan koşutluk, annelik olgusunun sosyo-kültürel değerler ışığında ele alınmasını gerekli kılmaktadır.

Annelik, kadının olmazsa olmazı, varoluşunu sağlayan bir kimlik ve neredeyse toplumsal statüsünü belirleyen bir nitelik olarak karşımıza çıkmaktadır. Sosyo-kültürel bir olgu niteliğindeki anneliğin tabu oluşu, geçmişten günümüze kadın deneyimlerinde kendini göstermiştir. Bu deneyimler genelde kadınları sosyal hayattan uzaklaştıran, alanlarını sınırlayan birtakım dezavantajlardır. Çoğu zaman kadınlık kimliğinin önüne geçen anneliğin, çalışma yaşamı bakımından nasıl bir biçime büründüğü araştırmanın merak konularından birini oluşturmaktadır.

Öte yandan annelik, toplumun devamı ve sosyo-kültürel değerlerin nesilden nesile aktarımı açısından, neredeyse değişmez kural ve sorumluluklara tabi tutulmaktadır. Bu bağlamda annelik, yerine getirilmesi gereken birçok görev ve mesuliyeti içermektedir ve toplum tarafından yüklenen anlamlar anneliği emekliliği olmayan tek 'iş' haline getirdiği düşünülmektedir. Toplumda yer edinmiş olan annelik kavramı ve beraberinde getirdiği birçok norm da kadınlar tarafından 'olması gereken' olarak normal karşılanmış ve kalıplaşmış bir alışkanlıklar dizisi durumuna gelmiştir.

Sosyo-kültürel bir olgu olarak annelik, bu çalışmanın konusunu oluşturmaktadır. Literatür taraması ile anneliğe dair teorik bilginin sunulacağı bu çalışmada, çalışan anneler özelinde gerçekleştirilen saha çalışması ile sosyo-kültürel değerler ve annelik ilişkisini ortaya koymak amaçlanmaktadır. Çalışma, annelik meselesini kadın kimliği üzerinden yorumlanan bir konu olarak ele almakta, dolayısıyla konuyu feminist teori açısından yorumlamaktadır.

Çalışma kapsamında, Dokuz Eylül Üniversitesi bünyesindeki akademisyenler, araştırma grubunu oluşturmaktadır. Araştırma örnekleminin, Dokuz Eylül Üniversitesi bünyesindeki anne akademisyenlerden seçilme sebebi tez

çalışmasının bu üniversite dâhilinde gerçekleştiriliyor olması, çeşitli ve araştırma amacına uygun bir örneklem sunmasıdır. Çalışma kapsamında anne akademisyenlerin katılımcı olarak belirlenmeleri, hem çalışma biçimlerinin çalışma ortamının dışına taşması hem de sosyo-ekonomik, sosyo-kültürel ve eğitim düzeylerinin yüksek olması sebebiyledir. Böylece anne akademisyenlerin görüş ve deneyim paylaşımları aracılığıyla, annelik, çalışma yaşamı ve sosyo-kültürel değerler arasındaki ilişkinin ortaya konulması amaçlanmaktadır.

Betimleyici bir araştırma olarak tasarlanan çalışmanın yöntemi, nitel araştırma yöntemlerinden biri olan ‘derinlemesine görüşme yöntemi’dir. Çalışmanın verileri, katılımcılarla yüz yüze gerçekleştirilen yarı yapılandırılmış görüşmeler aracılığıyla toplanmıştır. Nitel veriler, betimsel analiz tekniği ile analiz edilmiştir. Bulguların yorumlanmasında, sosyo-kültürel açıdan anneliğe dair daha önce oluşturulan teorik çerçeve ile bağlantılar kurulacak, muhtemel ilişkiler irdelenecektir.

Çalışma, anne akademisyenlerin çalışma yaşamına ve anneliğe dair bakış açısını Dokuz Eylül Üniversitesi özelinde ele alan ilk çalışma olması açısından önem taşımaktadır.

Çalışma, üç bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde tez çalışmasına dair temel bilgiler paylaşılacak, ikinci bölümde annelik olgusu sosyo-kültürel açıdan betimlenecektir. Üçüncü bölümde ise annelik olgusunun anne akademisyenler üzerinden ele alınacağı saha çalışmasının bulguları sunulacak ve tartışılacaktır.

BİRİNCİ BÖLÜM

ARAŞTIRMA HAKKINDA TEMEL BİLGİLER

1.1. ARAŞTIRMANIN KONUSU VE AMACI

Araştırmanın temel konusunu annelik olgusu oluşturmaktadır. Çalışma ile ortaya koyulacak olan anneliğin mevcut görünümünü oluşturan ve arka planda yer alan sosyo-kültürel değerler araştırmaya konu edilen temalardandır. Araştırma konusu kapsamında sosyolojik ve psikolojik açıdan annelik, kutsal kitaplarda annelik, çalışan anneler ve feminizmde annelik konuları da işlenmiştir.

Araştırma dâhilinde gerçekleştirilmiş olan uygulama çalışmasında, çalışan anneler kapsamında anne akademisyenlerin anneliğe bakış açıları konu edilecektir.

Çalışma annelik olgusunu, feminist bir bakışla ve sosyo-kültürel bir olgu olarak ele almaktadır. Çalışma, anneliği sosyo-kültürel değerlerin kadına atfettiği bir görev olarak kabul edecektir. Bu kabulden hareketle, toplum ve kültürle karşılıklı etkileşim içinde olan sosyolojik (toplum ve kültür bağlamında) ve psikolojik (birey bağlamında) süreçler, din bağlamında kutsal kitaplar, anne olan kadın açısından çalışma yaşamı, çalışmanın ele alınış biçimi dolayısıyla da feminizmde annelik üzerine yapılan yorumlara yer verilecektir.

Tez çalışmasının genel amacı, annelik olgusuna yönelik tabuları sorgulamak ve bu tabulara dikkat çekmek, kalıp yargıları dile getirmek, bunların toplumsal cinsiyete dayalı ve farklı toplumsal normlara, inanışlara dayalı kalıp yargılar olduğunu ortaya çıkararak tartışmaktır. Bu doğrultuda, çalışan annelerin anneliğe ilişkin görüşlerini betimlemek amaçlanmaktadır.

Araştırmanın vurgulamayı amaçladığı bir konu da kadının varoluşunda önemli bir belirteç olarak anneliğin incelenmesi ve mevcut durumun ortaya koyularak tartışılmasıdır.

‘Annelik, anne akademisyenlere göre nedir, ne değildir?’, ‘Bu görüşler sosyo-kültürel değerlerle ilişkili midir?’, ‘İlişkili ise neden ve nasıl ilişkilidir?’ soruları da tez çalışmasının cevaplamayı amaçladığı sorulardandır.

Çalışma yaşamındaki annelerin sosyo-kültürel değerler kapsamında ele alınacağı bir de nitel araştırma yapılacaktır. Uygulama, anneliğin ve çalışma yaşamının sosyo-kültürel değerlerden nasıl etkilendiğine ve birey üzerindeki etkilerine yanıt bulmayı amaçlamaktadır. Tüm bu teorik başlıkları içeren bir uygulamalı çalışma gerçekleştirilecektir.

1.2. ARAŞTIRMANIN ÖNEMİ VE KAPSAMI

Çalışma, anneliği sosyo-kültürel açıdan ve feminist bir gözle ele alıyor olması, çalışan anneler bağlamında anne akademisyenleri konu edinmesi, nitel bir araştırma olması sebebiyle özgün bir çalışmadır. Annelik olgusunun görünümünün yanı sıra arka planında yer alan sosyo-kültürel değerler üzerinden bir tartışma geliştirmesi, çalışmanın önemli özelliklerindedir. Çalışmanın teorik kısmını temellendiren ve destekleyen bir pratik çalışma ile birleştirilmesi de çalışmaya önem katmaktadır. Toplumsal, kültürel ve kuramsal olarak bir tabu halindeki annelik kavramı üzerinde ülkemizde sorgulayıcı ve tartışıcı bir açıyla konuya yaklaşan akademik çalışma son derece azdır. Bu çalışma, alana bu bağlamda katkıda bulunmayı amaçlamakla önem kazanmaktadır.

Çalışma bağlamında annelik olgusu, sosyo-kültürel değerler ve çalışma yaşamı feminist bakış, teoriler bağlamında ve toplumsal cinsiyet eşitliği çerçevesinde değerlendirilerek ele alınmış, çalışma bu şekilde sınırlandırılmıştır. Toplumsal cinsiyet eşitliği ile kasıt, şekli bir eşitlik anlayışı değil, T.C. Anayasası'nın 10. maddesi ile de sosyal alanda belirleyici olan farklılıkları göz önünde bulunduran bir eşitlik anlayışıdır.

Çalışmanın uygulama aşaması Dokuz Eylül Üniversitesi bünyesindeki on dört fakülteden birer anne akademisyeni kapsamaktadır. Ayrıca araştırma grubunun yapısı ve özellikleri, araştırma konusu ve konuya ilişkin ele alınan değişkenler ve görüşme formunda yer alan sorular da araştırmanın alan ve kapsamını belirleyen ve gösteren diğer niteliklerdir.

1.3. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

Araştırma, kuramsal çerçevede literatür taramasına dayanmaktadır. Uygulama sürecinde ise görüşme tekniği kullanılmıştır. Sürece odaklı bir görüşme yapılmış, bu sürece katılımcıların da düşünsel katkısı sağlanmıştır.

Annelik olgusunu ele alan araştırma bu yönüyle, metodolojik açıdan fenomenolojik bir çalışmadır. Bir nitel araştırma deseni olan olgubilim (fenomenoloji), farkında olunan fakat derinlemesine ve ayrıntılı bir anlayışa sahip olunmayan olgulara odaklanmaktadır. Bu olgularla günlük yaşantıda olaylar, deneyimler, algılar, yönelimler, kavramlar ve durumlar biçiminde karşılaşılabılır. Fakat olgularla karşılaşılması bu olguların tam olarak anlaşıldığı anlamına gelmez. Olgubilim de tümüyle yabancı olunmayan ve fakat tam olarak kavranamayan olguları araştırmayı amaçlamaktadır (Yıldırım & Şimşek, 2006: 72).

Olgulara yönelik deneyim ve anlamları ortaya çıkarmak için araştırmacılar, etkileşim, esneklik ve sondalar yoluyla irdelemeye ihtiyaç duymaktadırlar. Bu sebeple görüşme, olgubilim araştırmalarında sıkça kullanılan bir veri toplama tekniğidir (Yıldırım & Şimşek, 2006: 74). Sosyo-ekonomik ve sosyo-kültürel düzeyleri görece yüksek olan akademisyenlerin birebir deneyimledikleri annelik olgusunu ne şekilde betimlediklerini ortaya koymak amacıyla da bu araştırma deseni seçilmiştir.

Tüm bu detaylar araştırmanın yöntemini oluşturmaktadır. Araştırma yöntemi kapsamındaki özellikler, izleyen bölümlerde alt başlıklar halinde ele alınacaktır.

1.3.1. Araştırmanın Kuramı

Çalışmada annelik olgusu, feminist teori bağlamında ele alınmıştır. Bunun sebebi, tez çalışmasının konusu ve feminist kuram arasındaki ilişkiselliklerdir. Böylesine kadına atfedilmiş bir olgu ancak feminist bir gözle ele alındığında, farklı bir yoruma ulaşabileceği düşünülmektedir. Bu nedenle, tezin bu bölümünde çalışmada izinden gidilecek olan feminist teoriye dair bilgiler paylaşılacak, feminist teoriden kastedilenin ne olduğu açıklanacaktır.

Feminizm, tüm kadınların, kadın olmakla ortak deneyimlere sahip olması düşüncesiyle, kadını gerekli ve geçerli bir kategori olarak ele almaktadır. Bu ortak deneyimin biyolojik olmadığı, kadınların yaşadıkları ortak baskı deneyiminden ileri geldiği gerçeği, ‘kadın’ın sosyal ve siyasal olarak inşa edildiğini ve ontolojik temelinin bir somut deneyimler ‘küme’sine dayandığını gösterir. Öte yandan, kadınların deneyimleri ontolojik olarak çok parçalı ve karmaşıktır. Çünkü farklı kadınların yaşadığı, çalıştığı, mücadele ettiği, yaşamlarına anlam vermeye çalıştığı toplumsal bağlamlar hem dünyanın değişik bölgelerinde hem de değişik kadın grupları arasında geniş ölçüde farklılaşmaktadır (Stanley & Wise, 1990: 68).

Fraser’a göre Butler, kültürel olarak biçimlendirilmiş bir öznenin, aynı zamanda eleştirel bir özne olabileceğini savunmaktadır (Fraser, 2014: 81). Feminizmin eleştirel bir yapıya sahip olması da kadının özgüllüğünden geçmektedir. Cinsiyet, toplumsal cinsiyet olarak yeniden tanımlandığında yalnızca kültürel inşaları içeren bir şey olarak algılanmaktadır. Fakat bu durum, cinsiyetin bir inşa olamayacağı anlamına gelmemektedir (Butler, 2014: 44).

Feminist teori, sorgulamalar aracılığıyla analitik açıdan güçlü, deneyimlere dayalı ve deneyimin ışığında sürekli gözden geçirilen, düşünömsel ve özdüşünömsel, herkes için erişilebilir olan, sürekli yeniden yorumlanan ve eleştiriye açık bir teoridir (Stanley & Wise, 1990: 70). Çalışma bağlamında, anne akademisyenlerin deneyim aktarımları feminist teori dâhilinde sorgulanacak ve yorumlanacaktır.

1.3.2. Araştırma Soruları

Yarı yapılandırılmış görüşme formunda on açık uçlu soru yer almıştır. Bu soruların beşi katılımcıların yaş, akademik unvan, bağlı olunan birim, sahip olunan çocuk sayısı ve çocukların cinsiyeti gibi özellikleri hakkında bilgi almaya yöneliktir. Bu soruların sorulma amacı örneklemin çeşitliliğini göstermek ve katılımcı profilini tanıtmaktır. Aynı zamanda bu özelliklerin katılımcı görüşlerine etki edip etmeyeceğini görmek amacıyla, katılımcılara bu yönde sorular yöneltilmiştir.

Geri kalan beş soru ise araştırma konusuna yönelik katılımcı görüş ve deneyimlerinden yararlanma amacıyla belirlenmiştir. Araştırma soruları aynı zamanda araştırma varsayımlarını test etmeye yöneliktir.

1) *Anne olmaya nasıl karar verdiniz?* sorusunun sorulmasıyla amaçlanan, anne akademisyenlerin çocuk sahibi olma kararlarında sosyo-kültürel değerlerin rol oynayıp oynamadığı ve ne derece rol oynadığını ortaya koymaktır. Anne olma kararındaki motivasyon kaynağını sorgulamaktır.

2) *Annelik, anne olmadan önce ve olduktan sonra değişen bir olgu mudur?* Sizin deneyimleriniz nasıldı? sorusuyla annelik olgusunun katılımcılara ne ifade ettiğini ve bu anlamın deneyimlemeyle değişip değişmediğini ortaya koymak amaçlanmıştır. Bu soruya verilecek cevaplar da annelik olgusu ve sosyo-kültürel değerler arasındaki ilişkiselliğe dair veri sağlayacaktır.

3) *Anne olmak, çalışan bir kadının özel yaşamına (arkadaşlarla program, kişisel gelişim vb.) nasıl yansır? Siz neler deneyimlediniz?* sorusu anneliğin çalışan bir kadının özel yaşamının bir parçası olmasıyla nasıl bir değişim getirdiği merakıyla sorulmuştur.

4) *Annelik, akademik yaşantıyı nasıl etkiler? Akademisyen bir kadının yaşayabileceği muhtemel zorluklar neler olabilir? Siz kendi deneyimlerinizi aktarır mısınız?* sorusu, anneliğin çalışma yaşamına etki edeceği düşüncesinden hareketle sorulmuştur. Anneliğin anne akademisyenlerin çalışma yaşamı üzerinde, ne tür değişime yol açtığı ve bu durumda rol oynayan sosyo-kültürel değerleri ortaya koymaktır.

5) *Çalışma yaşamında anne olmadan önce ve olduktan sonra çalışma yaşamındaki çevrenin (meslektaş) davranışları hakkında neler söylersiniz? Sizin nasıl oldu, neler deneyimlediniz?* Bu soru ile anneliğin katılımcının çalışma yaşamındaki ortamı üzerinde nasıl bir etki yarattığını ortaya koymak amaçlanmıştır ve katılımcının anne olmadan önce ve olduktan sonraki çalışma yaşamını karşılaştırması beklenilmiştir.

Araştırma kapsamında ortaya konulmak istenenleri içeren araştırma soruları ayrıca, araştırma verilerinin analizinde yararlanılacak olan çerçeveyi oluşturmaktadır.

1.3.3. Veri Toplama ve Analiz Teknikleri

Veri toplama süreci, pilot uygulama ve asıl uygulama olmak üzere iki aşamada gerçekleştirilmiştir.

Pilot çalışma, Dokuz Eylül Üniversitesi Edebiyat Fakültesi'nden Dilbilim, Eğitim Fakültesi'nden Psikolojik Danışmanlık ve Rehberlik, Tıp Fakültesi'nden Adli Tıp ana bilim dallarından üç anne akademisyen ile gerçekleştirilmiştir. Görüşme

sürecinin kayıt altına alınabilmesi amacıyla hazırlanan onam kâğıdı, görüşmeci ve katılımcı tarafından imzalanmıştır.

Pilot çalışma sonrasında, görüşme formuna anne akademisyenlerin sahip olduğu çocuk sayısı ve bu çocukların cinsiyeti soruları eklenmiştir. Bu iki sorunun eklenme ve sorulma amacı, bu iki bilgi ışığında katılımcı yanıtlarının değişiklik göstereceği düşüncesidir. Katılımcıların yanıtlarını yönlendirmemek için üç sorunun soruluş biçimi değiştirilmiştir. Böylece katılımcıların bireysel görüş, düşünce ve deneyimlerini paylaşımlarını sağlayacak bir soru formu belirlenmeye çalışılmıştır.

Uygulama esnasında açık uçlu soruların bulunduğu yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılarak, katılımcılara önceden belirlenmiş sorular yöneltilmiştir. Böylece, gerektiğinde katılımcılara ek sorular sorulmuştur. Görüşmeler yüz yüze gerçekleştirilmiştir.

Çalışmanın nitel olması, veri analiz tekniğinde belirleyici olmuştur. Çalışma dâhilinde elde edilen nitel veriler betimsel analiz tekniği ile analize tabi tutulmuştur.

Veri analizinde veriler tanımlanır, karşılaştırma ve açıklama yapılır, bağlantılar kurulur, varsayımlar oluşturulur ya da kuram geliştirilir. Bunun için gerekli olan, edinilen deneyimden ne öğrenildiğinin anlaşılabilmesi için görülen, duyulan ve okunanların düzenlenmesidir (Glesne, 2014: 256).

Nitel araştırmanın amacı, toplumsal oyuncular olarak insanların içinde buldukları dünyaya dair algılarını yorumlamak olduğundan, araştırma yöntemi o sosyal bağlamdaki insanlarla algıları hakkında konuşarak etkileşimde bulunmayı içermektedir. Yorumlamacı paradigma dahilinde çalışma tasarımı ilgili insanlarla yapılacak derinlemesine etkileşimleri içermektedir. Araştırma sürecine, varsayımlara odaklanarak başlamak yerine daha çok keşfedici açık görüş içeren çeşitli yaklaşım ve konularla başlanır, gözlem yapılır, sorular sorulur ve katılımcılarla etkileşimde bulunulur. Bu şekilde toplanan verilerin analizinde örüntüler aranabilir, birden fazla yorum rakama ya da bir norma indirgenemez. Böylece tamamlayıcı bir rapora ulaşılır (Glesne, 2014: 11).

Nitel araştırma analiz aşamasında, özetleme ve yorumlamadan daha derin bir işlem den geçer ve böylece betimsel bir yaklaşımla fark edilemeyen kavram ve temalar keşfedilebilir. Bu sebeple toplanan veriler önce kavramsallaştırılmalı, sonra

da ortaya çıkan kavramlara göre mantıklı bir biçimde düzenlenerek veriyi açıklayan temalar saptanmaktadır (Yıldırım & Şimşek, 2006: 227).

Betimleme, araştırma sonucunun geçerliğinin dayanak noktası olması sebebiyle tüm nitel araştırmalar için büyük önem taşımaktadır. Betimleme yapılırken, elde edilen veriler araştırmacının görüş ve yorumları dışarıda bırakılarak, yorumsuz sunulmaktadır. Betimleme sonrasında, araştırmacı bulgularla ilgili yorum ve açıklamalarını paylaşabilmektedir. Böylece, araştırma problemine ilişkin elde edilen bulguların daha iyi anlaşılması sağlanmış olmaktadır (Yıldırım & Şimşek, 2006: 89).

Betimsel analizde ilk olarak, araştırma soruları, araştırmanın kavramsal çerçevesi, görüşme ve/ya gözlemlerde yer alan boyuttan yola çıkılarak bir çerçeve oluşturulmaktadır. Daha sonra, katılımcı görüşleri doğrudan alıntılarla sunulmakta, açık ve sistematik bir biçimde, ilk aşamada oluşturulan çerçeveye dayanarak betimlenmektedir. Ve son olarak bu betimlemeler, açıklanmakta, yorumlanmakta, neden-sonuç ilişkileri irdelenmekte ve birtakım sonuçlara ulaşılmaktadır (Yıldırım & Şimşek, 2006: 224).

Veri toplama ve analizine dair süreç ve detaylar, tezin üçüncü bölümünde paylaşılacaktır.

1.3.4. Araştırma Grubu ve Örneklem

Araştırma grubu, 20/07/2016 tarihli bilgilere göre Tablo 1.'de belirtildiği şekildedir.

	Prof.		Doç.		Yrd. Doç.		Öğr. Gör.		Okut.		Arş. Gör.		Uzm. An		
	E	K	E	K	E	K	E	K	E	K	E	K	E	K	
	r	a	r	a	r	a	r	a	r	a	r	a	r	a	
	k	d	k	d	k	d	k	d	k	d	k	d	k	d	
	e	1	e	1	e	1	e	1	e	1	e	1	e	1	
	k	n	k	n	k	n	k	n	k	n	k	n	k	n	

Adalet Meslek Y. Okulu						4	1							5	
Atatürk İlk. İnk. Tar. Ens.	2				4	3					1	2		12	
Bergama M.Y.O.			1		1		3	5						10	
Biyotıp Genom Ens.			1	1	3								3	8	
Buca Eğitim Fak.	20	13	19	23	29	31	15	19	1		7	17	1	195	
Deniz Bil. Ve Tekno Ens.	12	5	3	6	4	2	3				6	2	2	4	49
Denizcilik Fak.	5	1	5	2	9	10	7				12	6		57	
Devlet Konservatu arı	5	4	2	7	2	6	5	8					1	40	
Edebiyat Fak.	13	4	14	7	11	30	7	8			11	16	2	123	
Efes M.Y.O.						1	5	4	1					11	
Eğitim Bilimleri Ens.						1	1					4		6	
Fen Bilimleri Ens.											5	10		15	
Fen Fak.	19	15	12	16	17	14	4	4			10	17	2	1	131
Fizik Tedavi Rehab. Y.O.	2	6	1	5		5					3	4		26	
Güzel Sanatlar Ens.												2		2	
Güzel Sanatlar Fak.	10	10	8	5	27	26	13	18			8	10	2	137	

Hemşirelik Fak.		4	1	8		15		9			2	17			56	
Hukuk Fak.	7	5	4	1	17	13					13	18		1	79	
İktisadi ve İdari Bil. F.	32	20	20	15	28	23		1			21	19		1	180	
İlahiyat Fak.	18		10	1	20		10	2			9	3			73	
İşletme Fak.	2	16	7	14	9	16	3	2			7	11			87	
İzmir M.Y.O.	2	3	3	3	10	12	31	37			4	1	1	5	112	
Mimarlık Fak.	3	6	3	17	10	14	1				4	17			75	
Mühendislik Fak.	78	26	53	18	49	33	14	4			55	38	4	6	378	
Onkoloji Ens.	8	7	1	4	1	1							1	2	25	
Reha Mid. Foça Tur. Fak.	2		1	1	2	3		1			1	1			12	
Rektörlük									39	56				53	51	199
Sağlık Bilimleri Ens.		1				3		2			6	10			22	
Sağlık Hizmetleri M.Y.O.	4	2	1	3	1	10	9	15				1	1	3	50	
Sef. Fev. Hep. Uyg. Bil. Y. O.			1		3	7					1	1	1		14	
Sosyal Bilimler Ens.											11	10			21	
Spor Bil. Ve Tekno Y. O.	2				3	3	4				3	1		1	17	
Tıp Fak.	164	127	37	24	27	19	15	7			240	273	11	33	977	
Torbalı M.Y.O.	2		2	2	5	1	5	3	1						21	
Yabancı					1		5	20	13	74					113	

Diller Y. O.															
	412	275	210	183	293	306	161	169	55	130	440	511	79	114	3338

Tablo 1. Dokuz Eylül Üniversitesi'ndeki Kadrolu Akademik Personel Kadın ve Erkek Sayıları

Çalışma, nitel bir araştırma olarak biçimlendirilmiştir. Betimleyici bir çalışma gerçekleştirilmiş, katılımcıların araştırma konusuna dair görüşleri ortaya konulmuştur. Araştırma sonuçlarını genelleme amacı güdülmemiştir.

Amaçlı örnekleme tekniği kullanılarak örnekleme, anne olan akademisyenler dâhil edilmiştir. Anne olan akademisyenlerin tercih edilmesi, çalışma yaşamlarının mesai saatleri dışında da devam ediyor olması sebebiyledir. Bu anlamda çalışan annelerin, annelik ve çalışma yaşamlarına ilişkin daha derin ve detaylı bilgi edinileceği düşünülmüştür.

Sosyo-kültürel değerleri görünür kılan toplumsal cinsiyet rollerine dair deneyim paylaşımlarına da fırsat vermesi amacıyla katılımcı havuzu, evliliği devam eden anne akademisyenlerden oluşturulmuştur. Örnekleme oluşturan katılımcılara, amaçlı örnekleme çeşitlerinden kartopu örnekleme tekniği ile ulaşılmıştır. Bu bağlamda görüşme yapılan anne akademisyenler görüşmeciyi, tanıdıkları ve evliliği devam eden anne akademisyenlere yönlendirmiş ve örneklemin katılımcı havuzu bu şekilde oluşturulmuştur.

On dört anne akademisyen ile görüşmenin gerçekleştirilmesindeki amaç ise örnekleme, farklı unvan ve akademik alanlardan katılımcılarla çeşitli kılmaktır. Örneklemin, Dokuz Eylül Üniversitesi bünyesindeki anne akademisyenlerden oluşturulma nedenlerinden biri de bu tez çalışmasının aynı zamanda DEÜ BAP Birimi tarafından desteklenen bir projeye de esin kaynağı olmasındandır. Dokuz Eylül Üniversitesi özelinde yapılacak olan bu çalışma aynı zamanda bir durum tespiti niteliği taşıyacaktır.

1.4. KAVRAMSAL ÇERÇEVE

Bu bölümde, tez çalışmasında yer alan kavramların bu çalışma kapsamında hangi anlamda kullanıldığı hakkında bilgi verilecektir. Bu bilgi paylaşımı ile farklı

anlamlar atfedilebilecek olan kavramları tez dâhilinde anlaşılır kılmak ve yorumların hangi bağlamda yapıldığını netleştirmek amaçlanmaktadır.

Tez çalışması kapsamında, “anne akademisyen” kavramının tercih edilme sebebi, akademisyen kadınların anne olmalarını öncelemek değildir. Tez çalışmasının konusunun annelik olması ve çalışma konusunu belirgin kılmak amaçlıdır. Çünkü çalışma kapsamında bu katılımcılarla görüşülme sebebi onların akademisyen olmalarının yanı sıra daha çok anne olmaları sebebiyledir. Yoksa ne akademisyenlik ne de annelik, tez çalışması kapsamında kadınların var olmasını sağlayan bir kimlik olarak ele alınmamış, aksine böylesi bir durum sorgulanmıştır. Annelik ve akademisyenlik yalnızca kadınların yaşam deneyimi olarak görülebilir.

Akademisyen kavramı, üniversite bünyesinde kadrolu olarak çalışan akademik personelleri ifade etmektedir. Bu kavram doğrultusunda çalışmaya profesör doktor, doçent doktor, yardımcı doçent doktor, öğretim görevlisi ve araştırma görevlisi unvanlarını taşıyan katılımcılar dâhil edilmiştir.

Sosyo-kültürel değerler kavramıyla kastedilen, gelenek, görenek, örf, adet, toplumsal değer ve normlar, kültürel değer ve normlardır. Çalışma kapsamında, toplumsal ve bireysel yapı, din, çalışma yaşamı, feminizm açısından karşılıklı etkileşimleri konu edilecektir. Sosyo-kültürel açıdan annelik olgusuna, ‘Sosyolojik ve Psikolojik Açıdan Annelik’ başlığı altında ayrıntılı olarak değinilecektir.

Araştırma kapsamında anne sevgisi, annenin çocuğuna yönelik beslediği sevgi anlamında ele alınacaktır. Bu olguya psikolojik açıdan annelik başlığı altında değinilecektir.

Araştırma bağlamında, çalışan anne kavramından anlaşılacak olan, tam zamanlı olarak ve ev dışı alanda çalışan annelerdir.

Araştırmada feminizm, kadın hakları savunuculuğu ve kadınların erkeklerle her alanda eşit haklara sahip olmasını savunan düşünce sistemi olarak kabul edilmektedir. Bu bağlamda çalışma kapsamında, daha çok Hooks’çu bir feminizm anlayışına yakın durulacaktır.

İKİNCİ BÖLÜM

SOSYO-KÜLTÜREL AÇIDAN ANNELİK

Annelik birçok açıdan ele alınabilecek bir olgudur. Biyolojik bir yönü de bulunan annelik olgusu, çalışmanın konusu ve amacı sebebiyle, bu yönüyle işlenmeyecektir. Bu nedenle, başlı başına bir araştırma konusu olan ve anneliğin biyolojik yönüne vurgu yapan infertilite olgusuna da çalışma dâhilinde yer verilmeyecektir. Annelik olgusunun teorik olarak ele alınacağı bu bölümde, annelik, farklı başlıklar altında işlenecektir ve anneliğe ilişkin olgusal tüm inanç ve değerlerin dinler, sosyal ve kültürel yapı ile şekillendiği vurgulanacaktır.

2.1. SOSYOLOJİK VE PSİKOLOJİK OLARAK ANNELİK

Bu başlık altında annelik olgusunun sosyolojik ve psikolojik açıdan genel bir değerlendirilmesi yapılacaktır. Bunun sebebi, anneliğe atfedilen tüm özelliklerin ve toplumsal normların, aslında birer kalıp yargı olduğunu belirtmek ve çalışmanın ilerleyen bölümleriyle birlikte bu kalıp yargıların anneliği ve kadınların yaşamını nasıl etkilediğini göstermektir.

Toplum, bireylerden oluşan, belli kurumları içeren geniş kapsamlı bir yapıdır. Bu kapsam, içerisinde birçok özelliği, durumu, normu, sistemi vb. barındırmaktadır. İnsanlık tarihi boyunca, toplumun ortaya çıkışı ve varlığını sürdürmesi sebepleri ve koşullarıyla birlikte düşünüldüğünde, kültürün toplumun başyardımcısı olduğu söylenebilir.

Sosyo-kültürel değerler en genel anlamıyla kültürel olarak aktarılan, toplumsal olarak da onaylanan değerlerdir. Ataerkil değerleri içeren, genel kabul gören sosyal ve kültürel değerlerin, insan yaşamı üzerinde kontrolü bulunan norm, töre, gelenek ve kurallar bütünüdür.

Kültürün bir parçası olan gelenek, en az kültür kadar etkilidir. Belli olguların 'geleneksel' olanına daha yüksek bir statü verilmekte ve güven duyulmaktadır. O, güne uygunluk sağlamış, denenmiş ve sosyo-kültürel değerler ile iç içe girmiştir.

Marshall'a göre gelenek, belirli davranışsal norm ve değerleri benimseyip aşılacaktır. Aynı zamanda, genelde yaygın olarak kabullenilmiş olan ritüeller veya sembolik davranış biçimlerini içeren toplumsal pratiklerden oluşmaktadır (Marshall, 1999: 258-259). Kültür ise toplumda biyolojik olarak değil, toplumsal olarak aktarılıp iletilen her şeydir (Marshall, 1999: 442).

Kültürler, içlerinde barındırdıkları özellikler toplamından daha fazla bir şeydir. Kültürel amaçlar, çevre bölgelerdeki olası özellikler arasından yararlanabileceklerini ayıklayıp alır, işine yaramayanları ise elden çıkarır, diğer özelliklerineyse gereksinimlerine uygun yeni bir biçim verir. Kültürün, bu sürecin akışı boyunca bilinçli olması gerekmez de, akılcı yorum olasılığı için, insan davranışları kalıplarının irdelenmesinde, bunun gözden kaçırılmaması gerekir (Benedict, 2003: 63).

Bir geleneğin sonlanması, geleneksel kavramların insan aklı üzerindeki gücünü yitirmesi demek değildir. Aksine, geleneğin canlılığını yitirmesi ve başlangıcın zihinlerden silinmesi, bazen eski düşünce ve kategorilerin gücünü daha da baskınlaştırır. Gelenekler öyle bir hal alır ki, zorlayıcı güçlerini ancak yittikten sonra tam anlamıyla sergileyebilirler ve insanlar ona karşı çıkamaz olurlar (Arendt, 1996: 42-43).

Özetle kültür öğrenilir, tarihi ve süreklidir. Toplumsal olan kültür, ideal veya idealleştirilmiş kurallar sistemidir, ihtiyaçları karşılayıcı ve doyum sağlayıcıdır. Kültür, soyut bir kavramdır ve değişir (İlhan, 2003: 73-74). Kapsamlı bir kavram olan kültür geleneği hem beslemekte hem de ondan kan almaktadır.

Her kültürde, dönemsel değişikliklere açık olan ideal bir annelik profili bulunmaktadır. Kadınlar bu profili olduğu gibi kabul edebilir, reddedebilir ya da bu profille belli noktalarda uzlaşabilir. Tüm kadınlar bilerek ya da bilmeyerek bu profilden etkilenir ve en sonunda kendini bu profile göre belirler (Badinter, 2011: 119).

Çocuğu dünyaya getiren annenin temsil ettiği kadınsı öz, çocuğun nasıl davranacağı ve sezgilerine nasıl güveneceği konusunda önemli bir rol oynamaktadır. Yetişkin kadınlar ve yetişkin erkekler, annelerinden öğrendikleri özellikle ev ve aileyle ilgili pek çok alışkanlığı sürdürmektedir (Dunn-Mascetti, 2000: 148). Bu

durum anneliğin kuşaktan kuşağa aktarılan bir olgu olduğunu göstermektedir. Adeta eğitici ve öğretici bir konumda olan anne, “annelik” gibi kültürel öğelerin aktarımını sağlayarak öğelerin taşıdığı anlamı yeniden üretmektedir.

Sosyolojik olarak annelik en genel anlamıyla, “*Anne olmanın pratik gerçekliklerini ve toplumsal önemini kapsayan bir terim*” şeklinde tanımlanmaktadır (Marshall, 1999: 31). Bu tanımdan da anlaşılacağı gibi, annelik olgusu toplum ile yakın ilişkili bir kavramdır. İçini dolduran anlamları toplum tarafından edinen ve toplum için önem taşıyan anneliğin toplumsal yönü ağır basmaktadır.

Kadınlar önyargı, gelenek, görenek ve geçerli ideoloji tarafından sınırlandırılmıştır. Kadın süregelen bu konumuna alışkın olduğundan, içinde bulunduğu durumu bir yazgı olarak görmektedir. Böylece farkında olmadan bu kültürel öğelerin kuşaktan kuşağa aktarılmasında ve pekiştirilmesinde rol oynamaktadır (Arat, 1991: 8).

Welldon, kadınlığı annelik işlevinden ayırmanın zor olduğunu söyleyerek, bunun nedeni olarak anneliğin doğasının, yalnızca kadınlıkla bağlantılı, duygusal, fiziksel, hormonal, biyolojik, kültürel ve sosyolojik etkenlerle iç içe geçmiş olmasını göstermektedir (Welldon, 2001: 42). Bu görüş annelik ve kadınlık arasında önemli bir bağ kurmakta ve anneliğin bazı özellikleri kendiliğinden içerdiğini öngörmektedir.

Bir kadının anneliğe hazır olması, onun fizyolojik, psiko-sosyal, zihinsel bakımdan olgun olması ile mümkündür. Annelik, kadının kimliği ve olgun kadınlık için önemli bir etki ve yeni bir başlangıçtır (Yavuzer, 2013: 15). Annelik, kadının yeterli olabilmesini sağlayan bir unsur, kadını var eden bir kimliktir. Annelik, kadın yaşamında bir milat ve adeta kadının olmazsa olmazıdır. Anneliğe ilişkin bu görüş, anne ol(a)mama durumu üzerinden düşünmeyi gerekli kılmaktadır.

Kadınları çocuk doğurmaya yönlendirmenin farklı biçimleri bulunmaktadır. Kadını, yasa ve töreler aracılığıyla evlenmeye zorlamak ve kadının doğum kontrol yöntemlerini kullanmasına, kürtaj olmasına ve boşanmasına engel olmak, onu anne olmaya zorlamak anlamına gelmektedir (Beauvoir, 1993: 63). Beauvoir’ın belirttiği bu genel yargı, sosyo-kültürel değerlerin ‘kadın ve ‘anne’ olgularına atfettiği spesifik anlama örnek teşkil etmektedir. Sosyo-kültürel düzlemde kadınlık ve annelik, o

kadar iç içe geçmiş durumdadır ki kadın için anne olmak adeta kaçınılmazdır.

Çocuğu dünyaya getiren anne, çocuğun iç dünyasını, duygularını ve başkalarıyla olan ilişkilerini biçimlendirmektedir. Çocuklar, nasıl davranacaklarını, sezgilerine nasıl güveneceklerini annelerinden öğrenmektedir. Anne aracılığıyla öğretilen ev ve aile ile ilgili pek çok alışkanlık da yetişkin kadınlar ve yetişkin erkekler tarafından sürdürülmektedir (Dunn-Mascetti, 2000: 148). Anne, cinsiyeti ne olursa olsun, çocuklarının öğretmenidir. Başka bir deyişle, çocukları anneleri yaratır. Çocukların toplumsal ve psikolojik süreçleri, anne üzerinden inşa edilir. Anneliğe atfedilen böylesi büyük bir sorumluluk, geniş anlamda toplumu etkilemektedir.

Geleneksel olarak, kadına somut bir özerklik kazandıran, kadını başka bir amaca yönelme zorunluluğundan kurtaran, kadını yetkin bir birey kılan, kadının cinsel ve toplumsal açıdan kendisini gerçekleştirmesini sağlayan ve varlığını doğrulayan, çocuktur (Beauvoir, 2010: 110). Kadının çocuk sahibi olması onu anne yapmaktadır ve anne olan kadının varlığı, sosyal ve kültürel yapı tarafından bir nebze de olsa tanınmaktadır. Bu bağlamda, sosyo-kültürel olarak resmedilmiş olan annelik, kadının toplum tarafından kabulünü sağlayan bir niteliktir.

Asla çocuk sahibi olmak istemediğini söyleyen yetişkinler, diğer '*çocuksuz*' yetişkin kategorilerinde bulunmayan biricik niteliklere sahiptir. Gönüllü çocuksuz yetişkinler, özellikle bağımsızlığa, genel olarak da geleneksel olmayan bir yaşama eğilimlidirler (Walker, 2011: 15). Walker'ın vurguladığı şey de, aslında çocuksuz olmanın sosyal ve kültürel olanın dışında bir konum teşkil ettiğidir. Ve çocuksuz çiftler de özellikleri tanımlanması gereken, neredeyse 'ilginç' olarak görülen kişilerdir.

Bayraktar'ın tanımladığı 'anne olamamışlık' kavramı, kadınların çocuk-merkezli bir yaşam sürmelerini normalleştiren bir kavramdır. Anne ve çocuğun neredeyse birbirine yapışık şekilde oluşturacakları bütünlüğün, toplumu kötülüklerden koruyacağı kabulünden hareketle anne ve çocuk ayrılmaz bir parça olarak görülmüştür. Bunu inkâr etmek ise anne olamamışlığı beraberinde getirmektedir (Bayraktar, 2011: 84). Annelik uğruna kadın olmaya yabancılaşma, geçmişten günümüze varlığını sürdüren bir sorunsaldır. Toplumun diğer yarısını oluşturan kadınlar, atfedilen görevler dışında da gerçekleştirebildikleri görmezden

gelinerek, farkında olarak ya da olmadan toplum tarafından pasifize edilmiş doğurgan birer robot haline getirilmektedir.

Öyleyse, birbiriyle yakın ilişki içerisinde olan annelik ve kadın olma durumlarının, her annenin bir kadın olduğu, fakat her kadının anne olmadığı ya da olmak istemeyeceği gerçeğinin kabulüyle değişime uğraması yerinde olacaktır. Ayrıca, çocuk sahibi olmanın, kadının kendini gerçekleştirme durumundan çıkarılması ve her kadının anne olmak zorunda olmadığına farkına varılması gerekmektedir.

Evlilik, insan türünün korunaklı bir biçimde üremesini öngören bir tasarı olmuştur. Bu tasarı, kadının tek başına çocuk bakımını üstlenmesi yerine erkeğe de çocuk büyütme sorumluluğunu vererek, çocuk büyütme konusunda kadın-erkek yardımlaşmasını içermektedir. Çocuklar ise mülkiyetin devamını sağlayan ve yaşlı ebeveynlerinin bakımını üstlenmesi gereken kişilerdir. Bu bağlamda, kadının yetişkinlik döneminde oynadığı iki temel rol bulunmaktadır: annelik ve doğurganlık (Hufton, 2005: 42). Aslında çocuklara yüklenen sosyokültürel anlamlar da anneliği etkilemektedir.

Kadın olmanın başat iki gereği evlilik ve annelik olmuştur. Tarihte kadınlığın anne olmaktan vazgeçtiği bir döneme neredeyse rastlanmamaktadır. Annelik her dönemde ve her yerde kadının kimliğini ve statüsünü belirlemiştir. Doğum kontrolü yapılamayan dönemlerde kadınların gebe ya da bebek emzirir olması, kadınlara güç atfetmiş ve erkekler de babalığın kadına bağlı olması sebebiyle bu güce saygı duymuştur. Romalılarda evliliğin tek amacı çocuk sahibi olmaktır, soyun devamlılığını sağlamak amacıyla ve bebek ölümleri sebebiyle bir kadının üç canlı çocuk doğurması gerekmiştir. Bu koşulu sağlayan her kadın, ciddiye alınmış, hanımağa konumuna yükselmiş ve cinsel ilişkilerden muaf tutulmayı tercih edebilmiştir (Héritier vd., 2013: 86).

Anne sevgisi sadece toplumsallaşmanın bir ürünüdür denilemez, çünkü anne sevgisi doğum kontrolünün ve çocuk egemen ailelerin bulunmadığı dönemlerde de varlık göstermiştir. Buna örnek olarak ilk Hıristiyan toplumlarıyla ilgili bazı metinlerde karşılaşılan, ölmek üzere olan bir annenin kendinden sonra çocuklarına kimin bakacağı endişesi taşınması gösterilebilir. Gerçek sevginin temsili olarak

başkası için endişelenme örneğinin yanı sıra, Hıristiyanlıkta Bakire Meryem, saraylı kadınların çocuklarıyla pek ilgilenmedikleri bir dönem olan 17. yüzyılda ise Madame de Sévigné yaşamları boyunca çocuklarına tutkulu bir sevgi beslemeleri anne sevgisinin yüceltilmesine birer örnektir. Toplumsal açıdan bakıldığında ise anne sevgisi sınırlıdır, uzun yıllar boyunca annenin çocuk bakımını üstlenmesi beklenmemiştir (Héritier vd., 2013: 92).

Anne, gebeyken düşlediği bebek yerine doğumla birlikte canlı bir bebekle karşılaşır ve bu karşılaşmada annenin bebeğe yüklediği anlam kalıcıdır. Annenin kucağına getirilen bebeğe dair arzusu doğum anındaki dürtüsel güç kadar canlı değildir. Çünkü bebekle iletişim kurma arzusu, yoğun ve tüketici olan doğum süreciyle kesintiye uğramıştır. Annenin bebeği kendi çocuğu olarak tanıyabilmesi için onunla bir bağ kurması gerekir. Bu bağ çocuk için olduğu kadar anne için de ihtiyaçtır. Böylesi kritik ve hassas olan bağ kurma sürecinde ise anne, ailenin diğer kadınları tarafından desteklendiği bir ortamda annelik yapmak ister (Abreveya, 2015: 202).

Annelik, önceden belirlenebilen uygun bir zamanı olmayan, vazgeçilemeyen, tam zamanlı bir görevdir. Bu sebeple, bir kadın anne olduğunda anneliğin gerektirdiklerinin farkına varır ve bu yüzleşme yorgunluk, şaşkınlık ve hızla gelişen bir tükenmişliği beraberinde getirir. Çocuğun tüm ihtiyaçları ve çocuğa dair gereklilikler anne tarafından karşılanır, bu durum hakkaniyetsizliğe yola açar. Çünkü anne, sosyal kurumlar tarafından yeteri kadar desteklenmeyen, gerekli ve toplumsal açıdan faydalı bir hizmeti tek başına sunmaktadır (İlder-Koçkar, 2015: 208).

Aynı zamanda annelik ve anneliğin gerektirdiklerine dair genel yargı, toplumdaki topluma, kültürden kültüre değişiklik de gösterebilmektedir. Annelik sevgisi bağlamında annenin sergileyeceği duyarlı ve tutarlı ebeveynlik psikolojik açıdan çocuğun sağlıklı gelişimi için olmazsa olmazdır. Böylesi bir yaklaşım, ebeveyn-çocuk ilişkisine önem verir ve çocuğun ihtiyaçlarını önceler (İlder-Koçkar, 2015: 209). Öyleyse sosyo-kültürel değerler farklılık gösterse de çocuk annenin ayrılmaz parçası olarak görülmektedir.

Kadınlar erkeklerle karşılaştırıldığında itiraz etmeden zorunlu olduğunu düşündüğü işleri gerçekleştirmektedir. Çünkü kadınlara göre bu işleri erkekler

yapmayacağından kendileri üstlenmelidirler. Kadının bu zorunlu işleri birden fazladır. Kadın, pişirir, ekip biçer, satın alır, çocuk doğurur, çocuğu besler ve onun tüm bakımını üstlenir, çocukların büyümesine yardımcı olsun diye erkeğe de destek olur ve bakar (French, 1993: 254).

Aile ve toplumda var olan cinsiyet temelli yerleşik algılar kadınların uğraşlarındaki ve statülerindeki değişimler üzerinde de etkilidir. Kadınlar toplumsal statülerini ailenin toplumsal statüsü ile özdeşleştirirler ve aile üyelerinin statüsündeki hareketliliği kendilerinin sosyal hareketliliği olarak algırlar. Bu durum onları ailenin erkek üyelerinin statülerini yükseltmeye, üretime düşük statülerde katılmaya ve emeklerinin değerini alamamaya yönelik büyük ölçüde tepkisiz kalmaya ve haklarını birlikte aramamaya yöneltir (Özbay, 1995: 156).

Görüldüğü üzere annelik, sosyolojik açıdan sosyo-kültürel değerlerle bezenmiştir. Kadının birincil ve daimi görevi olan annelik, kadını ikincil kılmış ve çocuğa bağımlı bir hale getirmiştir. Kadınlar psikolojik açıdan sosyo-kültürel değerlerin biçimlendirdiği anneliği, annelik sevgisi kavramı üzerinden “iyi anne” olabilmek için kabullenmişlerdir. Annelik olgusunun içerdiği bu çok yönlü zincir, ancak sosyo-kültürel değerleri besleyen ve pekiştiren diğer olgular incelenerek anlaşılabilir. Bu bağlamda sosyo-kültürel bir olgu olarak annelik olgusunun bileşenleri açısından, toplum ve kültürle yakın ilişkisi olan, bireylerin gündelik yaşam pratiklerini etkileyen tek tanrılı dinlerin kutsal metinlerine göz atmak yerinde olacaktır.

2.2. TEK TANRILI DİNLER AÇISINDAN ANNELİK

Bu alt başlıkta, gündelik yaşam pratiğinde yer alan kuralların oluşmasında ve tabulaşmasında tek tanrılı dinlerin etkisi tartışılacaktır. Tek tanrılı dinlerin sosyo-kültürel değerlerden biri olarak annelik olgusuna nasıl etki ettiği ve bu olguya yönelik normları, kalıp yargılarını nasıl oluşturduğu anlatılacaktır.

Sosyolojik olarak din, tanrı tarafından buyrulmuş değil insanlık tarafından oluşturulmuş bir kavram olarak düşünülür. Bu nedenle din sosyolojik bir bakış açısıyla ele alındığında dinsel inancın doğru olup olmadığı ile ilgilenilmez ve dine, tanrısal yönü ile değil, insan açısından yaklaşılır. Bu bağlamda sorulan sorular ise,

dinin nasıl örgütlendiğini, dinin temel inançlarının ve değerlerinin neler olduğunu, dinin geniş toplumlarla nasıl ilişkiye geçtiğini, yani inananları nasıl etkisi altında tuttuğunu veya yeni inananları kazanmasındaki başarısını veya başarısızlığını nasıl açıkladığını içermektedir (Giddens, 2008: 581).

İnsan yaşamında önemli bir yer tutan din, sosyolojik ve ideolojik bir olgu olarak tarihsel ve çağdaş bağlamlarda incelendiğinde, toplumsal cinsiyetin her iki tarafı için de farklı anlamlar ve etkiler yaratmaktadır. Bu bağlamda kadınların dinle olan ilişkisi karmaşık, çelişkili ve gerilimli olmuştur. Din, kadınlara kendilerini ifade olanağı da sunmuştur, kadını ikincil ve bağımlı olarak değişmez bir biçimde de tanımlamıştır. İdeolojik düzlemin dışına taşan bu durum, kadınların yüzyıllar boyunca kendilerine ve başkalarına, kendilerini ifade etmek zorunda bırakmıştır (Berktaş, 2014: 209).

Kadın, din kurumundan önemli derecede etkilenmektedir. Bu durum, toplumsal, kültürel, ailesel, hukuksal, eğitimsel süreçlerde de kendini göstermektedir. Tarihe bakıldığında, ilk toplumsal işbölümü ile beraber kadının üreme ve annelik işlevlerinin ön plana çıktığı görülmektedir. Kadın, ev ve yakın çevresi üretimiyle sınırlı bir toplumsal yapı içerisine itilmiştir (Okçay, 2013: 39).

Tek tanrılı dinler ile ilişkisi bağlamında kadının konumu, farklı araştırmalara konu olmuştur. Bunlardan birisi, Fatmagül Berktaş'ın *Tek Tanrılı Dinler Karşısında Kadın: Hıristiyanlıkta ve İslamiyette Kadının Statüsüne Karşılaştırmalı Bir Yaklaşım (1996)* isimli çalışmasıdır. Bu çalışmada Berktaş, dinin sosyolojik, psikolojik ve kültürel yönlerine değinir ve özellikle kadının tek tanrılı dinler açısından nasıl konumlandırıldığını ele alır.

Berktaş'ın da belirttiği gibi, insan öznelliğini kavramak amaçlandığında, insanlar üzerindeki farklı etkileri sebebiyle din incelenmelidir. Çünkü din bireysel ya da kolektif insan yaşamının en derin yönleriyle ilgilidir ve insanlar üzerinde farklı etkiler yaratır. Bir kültürün dinsel gelenekleri onun ifade biçimleri ve anlam yaratma süreçlerini içerir. Bu sebeplerle dini göz ardı etmek, derinlerde yatan bazı süreçlerin gözden kaçırılmasına yol açar. Topluma ve kültüre ilişkin feminist analizler, kadınların karmaşık bir ilişki içinde buldukları dini çözümlemesi, bu analizleri daha derin ve tamamlayıcı kılar (Berktaş, 2014: 211).

Din olgusu sosyo-kültürel değerlerin önemli bir parçası olarak karşımıza çıkmaktadır. Çalışmada din kavramı ile kastedilen tek tanrılı dinler olacaktır. Yahudilik, Hıristiyanlık ve İslamiyet dinlerinin kutsal kitapları olan Tevrat, İncil ve Kur'an-ı Kerim annelik olgusundan bahsetmiştir. Çalışmanın bu bölümünde, bu üç kutsal kitapta anne ve ana kelimeleri taranarak, annelik olgusunun bu dinler kapsamında ne şekilde ele alındığı açıklanacaktır.

Tek tanrılı dinlerde annelik üzerine ortak yargılar ve toplumsal kalıplar bulunmaktadır. Annelik, kutsal metinlerde özellikle belli birtakım özellikler üzerinden tanımlanmaktadır. Günümüzde annelik denilince akla gelen ve annelik olgusunu ifade etmekte kullanılan bu özellikler, tek tanrılı dinlerin etkisi ile belirlenmiştir. Üç kutsal kitapta da annelik üzerinden vurgulanan özelliklerden biri doğurganlıktır. Tek tanrılı dinlerde annelik, doğum ve doğurganlıkla birlikte anılmıştır:

“Siz, hiçbir şey bilmezken Allah, sizi analarınızın karnından çıkardı; şükredesiniz diye size kulaklar, gözler ve kalpler verdi” (Nahl suresi, 78. Ayet, Kur'an-ı Kerim)

Tevrat ve İncil'de ana rahmi başlangıç olarak ele alınmıştır ve annenin doğurduğu erkeğe ve/ya peygamberse yüceltilmiştir. Bu yüceltme üzerinden anneye de kutsiyetten bir paye verilmiştir:

“İsa bunu bildirdiğinde topluluktan bir kadın yüksek sesle O'na, 'Seni taşıyan ana karnına ve emdiği memelere ne mutlu!' dedi” (Gerçek Mutluluk, 27. Madde, İncil)

Anne aynı zamanda sözü dinlenmesi gereken kişi olarak ele alınmıştır. Anneye saygı gösterilmesi gerekliliğine sebep olarak ise doğumun ve emzirmenin anneye yaşattığı zorluklar ve bunun tanrı buyruğu olması gösterilmektedir:

“Çocuklar, Rab bağlılığında ana babanızın buyruklarına uyun. Çünkü doğru tutum budur (1. Madde). Anana babana saygı göster (2. Madde)” (Çeşitli İnsan İlişkileri, İncil)

“Biz insana, ana-babasına iyilik etmesini tavsiye ettik. Annesi onu zahmetle taşıdı ve zahmetle doğurdu. Taşınması ile süttten kesilmesi, otuz ay sürer.

Nihayet insan, güçlü çağına erip kırk yaşına varınca der ki: Rabbim! Bana ve ana-babama verdiğin nimete şükretmemi ve razı olacağın yararlı is yapmamı temin et. Benim için de zürriyetim için de iyiliği devam ettir. Ben sana döndüm. Ve elbette ki ben müslümanlardanım.” (Zumer suresi, 15. Ayet, Kur’an-ı Kerim)

Anne, çocuklarının koruyucusu ve sığınılacak olan kişi olarak ele alınmıştır. Anne çocuğunu kollayan ve ondan haberdar olandır:

“Mesih’in habercileri olmamız nedeniyle kendimizi öne sürebilirdik. Ama aranızdayken tatlılıkla davrandık; tıpkı çocuklarını koruyan bir anne gibi” (Selanik’teki İşin Önemi, 7. Madde, İncil)

Annelik kadını niteleyen bir sıfat olarak kullanılmış ve sahip olduğu çocuk üzerinden tanıtılmış, tanımlanmıştır:

“Bunun üzerine Natan, Süleyman`in annesi Bat-Şeva`ya, (...)” (Krallar-Kral Davut’un Son Yılları, 11. Madde, Tevrat).

“İsa Mesih’in doğumu şöyle oldu: Annesi Meryem(...) (İsa Mesih’in Doğumu, 18. Madde, Luka 2:1-7, İncil).”

“Annesi Musa’nın ablasına (...)” (Kasas suresi, 11. Ayet, Kur’an-ı Kerim)

Annelik, sırasıyla İncil’de ve Kur’an-ı Kerim’de akrabalık derecesi bildiren ve soy belirleyici bir öge olarak kullanılmıştır:

“Onun ne babası ne anası ne de soyu var. (...) (3. Madde).” (Soyu Bilinmeyen Melkisedek’in Üstünlüğü, İncil)

Kutsal kitaplara göre anne ayrıca, çocuğunu düşünen onun için endişelenendir. Böylece İncil ve Kur’an-ı Kerim’de annelik sevgisi vurgulanmıştır:

“ (...) Dul bir annenin tek oğlu ölmüştü. Büyük bir topluluk kadınla birlikte gidiyordu (12. Madde). Rab kadını görünce ona acı duyarak, “Ağlama” dedi (13. Madde). Yaklaşıp tabuta dokundu. Taşıyanlar duruverdi. İsa, “Delikanlı sana söylüyorum, kalk!” dedi (14. Madde). Ölü kalkıp oturdu, konuşmaya başladı. İsa genci annesine verdi (15. Madde)” (İsa Bir Dulun Oğlunu Diriltiyor, İncil)

“Musa'nın anasının yüreğinde yalnızca çocuğunun tasası kaldı.(...)” (Kasas suresi, 10. Ayet, Kur'an-ı Kerim)

Kutsal kitapların annelikten bahseden bölümlerinde baba ve çocuktan da söz edilmiş ve böylece aile mefhumuna her defasında vurgu yapılmıştır.

Tek tanrılı dinlerin kutsal kitaplarında anneliğe atfettikleri ve birbirlerinde olmayan, farklı birtakım ifadeler de bulunmaktadır. Bu ifadelere de tek tanrılı dinlerin ortaya çıkış sırasına göre değinilecek olursa öncelikle Tevrat'ın anneliğe dair vurgularına bakmak gerekir.

Kutsal metne sahip ilk tek tanrılı din olan Yahudiliğe göre kadın çok önemli bir sosyolojik bir taşıyıcıdır. Çünkü din, kadın aracılığıyla aktarılmaktadır. Yahudi olan bir kadının doğurduğu çocuk, baba hangi dinden olursa olsun Yahudi sayılmaktadır. Diğer tek tanrılı dinler olan Hıristiyanlığın ve İslamiyet'in aksine, doğum yoluyla topluluğa katılan her çocuk Yahudi annesinin dinini devam ettirmekle yükümlüdür. Bu da kadının, annenin dinsel açıdan sosyalleşmede taşıyıcı olarak önemini göstermektedir (Okçay, 2013: 43). Bu durum anneliği kadınlar için toplumsal konumlarını yükseltmelerini sağlayan bir araç haline getirmiştir. Bu sebeptendir ki diğer tek tanrılı dinlerden farklı olarak Tevrat'ta anne olabilmek için çaba gösteren bir kadının yaşadıklarına yer verilmiştir.

Tevrat'ta annelik ilk olarak “Samuel'in doğumu” adlı bölümde vurgulanmıştır. Bu bölümün ilk yirmi maddesinde, Hanna'nın anne olma çabası konu edilmiştir. Çocuk sahibi olamamak, doğurganlık sebebiyle kadın üzerinden algılanmaktadır. Hanna bir kadın olarak anne olmayı önemsemiş, anne olmak için çaba göstermiştir. Çünkü anne olamamak onu psikolojik olarak olumsuz etkilemiştir:

“Hanna, gönlü buruk, acı acı ağlayarak RAB`be yakardı (10. Madde). ve şu adağı adadı: “Ey Her Şeye Egemen RAB, kulunun üzüntüsüne gerçekten bakıp beni anımsar, kulunu unutmayıp bana bir erkek çocuk verirsen, yaşamı boyunca onu sana adayacağım. Onun başına hiç ustura değmeyecek” (11. Madde, Tevrat).

Hanna'nın kuması Peninna ise toplumu temsil etmektedir ve Hanna'nın doğurgan olmamasını kusur olarak görmektedir. Hanna Rab'be yakarır ve gebe kalır.

Bir erkek çocuk doğuran Hanna, çocuğunu Allah'a adar. Burada çocuğun tanrıya adanması, tanrıya duyulan sevginin annelik sevgisinin üstünde olduğunu vurgulamaktadır. Aynı zamanda anne olma durumu, bir kadın için adeta yetkinlik olarak görülmektedir.

İncil'de diğer kutsal kitaplardan farklı olarak, annenin çocukları için önemli olduğu ve erkek çocuklar için onun yerini alacak olan yine bir kadın olan eş olduğu belirtilmiştir:

“İsa yanıtladı: ‘Başlangıçta ‘Yaratan onları erkek ve dişi olarak yarattı’ diye hiç okumadınız mı siz?’ (4. Madde). Sonra ekledi: “‘Bu nedenle, insan babayı ve anneyi bırakıp karısına bağlanacak, İkisi bir tek beden olacak.’ (5. Madde) “Öyle ki, bundan böyle iki ayrı kişi değil ama bir bedendirler. Onun için, Tanrı'nın birleştirdiğini insan ayırmasın (6. Madde).” (Boşanma Sorunu, Markos 10:1-12; Luka 16:18, İncil).

Böylece kadın için öngörölmüş olan toplumsal cinsiyet rolleri ve sosyo-kültürel kısır döngü bir başka kadın olan eşe aktarılmaktadır. Annenin bıraktığı yerden bir başka anne adayı devam etmektedir. Bu şekilde sosyo-kültürel yapı yeniden üretilmektedir.

İslamiyet'in evliliği ve doğurganlığı destekleyen bir din olduğu söylenebilir. Kutsal metinde de kadına yüklenen esas işlev, onun doğurganlığı ve anneliğidir. Kadın eşine, ailesine, çocuklarına vereceği hizmet ile hem dinsel açıdan yükümlülüklerini yerine getirmiş hem de “iyi bir eş”, “iyi bir anne”, “iyi bir ev kadını”, “iyi bir Müslüman” olmuş sayılmaktadır (Okçay, 2013: 40). Bu bağlamda İslamiyet'in anneliği diğer tek tanrılı dinlerden farklı olarak ele aldığı noktalar şunlardır:

İslamiyet'e göre sosyo-kültürel değerler açısından anne, çocuğun ihtiyaçlarını karşılamaktadır. Çocuğa dair kararları anne ve babanın birlikte almaları gerektiği belirtilse de örfün uygun gördüğü şekilde bir görev dağılımı bulunmaktadır:

“Emzirmeyi tamamlamak isteyen (baba) için, anneler çocuklarını iki tam yıl emzirirler. Onların örfe uygun olarak beslenmesi ve giyimi baba tarafına aittir. Bir insan ancak gücü yettiğinden sorumlu tutulur. Hiçbir anne, çocuğu

sebebiyle, hiçbir baba da çocuğu yüzünden zarara uğratılmamalıdır. Onun benzeri (nafaka temini) varis üzerine de gerekir. Eğer ana ve baba birbiriyle görüşerek ve karşılıklı anlaşarak çocuğu memeden kesmek isterlerse, kendilerine günah yoktur. Çocuklarınızı (süt anne tutup) emzirtmek istediğiniz takdirde, süt anneye vermekte olduğunuzu iyilikle teslim etmeniz şartıyla, üzerinize günah yoktur.” (Bakara suresi, 233. Ayet, Kur’an-ı Kerim)

Anne kutsaldır bu sebeple, sosyo-kültürel değerlerin kabul ettiği şekilde ‘olması gerektiği gibi’ namusludur. Annelik atfedilen sosyo-kültürel yargılar sebebiyle “iyi” ve “olumlu” olarak tanımlanmıştır. Hatta erkek için olumlu nitelik iyilik kavramı iken kadın için olumlu nitelik iffet ile bağlantılanmıştır. Günümüzde de anneliğe atfedilen ve anne olan kadınlardan beklenen birtakım özellikler hiç değişmeden süregelmiştir:

“Ey Harun’un kız kardeşi! Senin baban kötü bir insan değildi; annen de iffetsiz değildi.” (Meryem suresi, 228. Ayet, Kur’an-ı Kerim)

Annenin çocuklarına (kadın ya da erkek) az ya da çok bir ekonomik katkı söz konusudur. Fakat miras konusunda erkek çocukların hakları daha fazladır. Bu da sosyo-kültürel olarak kadın ve erkeğin konumunu gösteren bir durumdur:

“Ana-babanın ve yakınların bıraktıklarından erkeklere bir pay vardır; ana-babanın ve yakınların bıraktıklarından kadınlara da bir pay vardır. Gerek azından, gerek çoğundan belli bir hisse ayrılmıştır.” (Nisa suresi, 7. Ayet, Kur’an-ı Kerim)

“Allah size, çocuklarınız hakkında, erkeğe, kadının payının iki misli (miras vermenizi) emreder. (Çocuklar) ikiden fazla kadın iseler, ölünün bıraktığının üçte ikisi onlarındır. Eğer yalnız bir kadınsa yarısı onundur. Ölenin çocuğu varsa, ana babasından her birinin mirastan altında bir hissesi vardır. Eğer çocuğu yok da ana babası ona varis olmuş ise, anasına üçte bir (düşer). Eğer ölenin kardeşleri varsa, anasına altında bir (düşer. Bütün bu paylar ölenin) yapacağı vasiyetten ve borçtan sonradır. Babalarınız ve oğullarınızdan hangisinin size, fayda bakımından daha yakın olduğunu bilemezsiniz. Bunlar Allah tarafından konmuş farzlardır (paylardır).(...)” (Nisa suresi, 11. Ayet, Kur’an-ı Kerim)

Anne ile cinsel ilişkiye girilmesi yasaklanmıştır. Cinsel ilişkinin düzenlenmesine de sosyo-kültürel yapının bir parçası olarak yer verilmiştir:

“Analarınız, kızlarınız, kız kardeşleriniz, halalarınız, teyzeleriniz, kardeş kızları, kız kardeş kızları, sizi emziren analarınız, süt bacılarınız, eşlerinizin anaları, kendileriyle birleştiğiniz eşlerinizden olup evlerinizde bulunan üvey kızlarınız size haram kılındı. Eğer onlarla (nikâhlanıp da) henüz birleşmemişseniz kızlarını almanızda size bir mahzur yoktur. Kendi sulbünüzden olan oğullarınızın eşleri ve iki kız kardeşi birden almak da size haram kılındı; ancak gecen geçmiştir. Allah çok bağışlayıcı ve esirgeyicidir.”
(Nisa suresi, 23. ayet)

Anneye hizmet edilmesi ve tek söz etmeden bakımlarının üstlenilmesi, tanrı buyruğu olarak salık verilmiştir. Kutsiyet atfedilen ve çocuklarının tüm bakımını üstlenen annelerin, çocukları tarafından sahiplenilmesi gerekliliği de sosyo-kültürel yapının düzenlenmesine bir örnektir:

“Rabbin, sadece kendisine kulluk etmenizi, ana-babanıza da iyi davranmanızı kesin bir şekilde emretti. Onlardan biri veya her ikisi senin yanında yaşlanırsa, kendilerine "of!" bile deme; onları azarlama; ikisine de güzel söz söyle.” (İsra suresi, 23. ayet)

“(…) Ana-babaya, akrabaya, yetimlere, yoksullara, yakın komşuya, uzak komşuya, yakın arkadaşına, yolcuya, ellerinizin altında bulunanlar (köle, cariye, hizmetçi ve benzerlerine) iyi davranın; Allah kendini beğenen ve daima böbürlenip duran kimseyi sevmez.” (Nisa suresi, 36. ayet)

Bu farklılıklar dinin ortaya çıkış koşulları ve etkileşimde oldukları sosyo-kültürel değerler ile yakından ilişkilidir. Fakat farklı biçimlerde ifade edilse de tek tanrılı dinlerin kadın ve anneliğe dair atıfları önemli oranda benzerlik göstermektedir.

Tek tanrılı dinlerin kutsal metinleri tarihsel ve toplumsal açıdan çözümlendiğinde, içinde doğdukları toplumların ataerkil maddi koşullarına bağlı oldukları görülmektedir. Kendi içlerinde benzerlik ve farklılıklar taşıyan bu üç tek tanrılı dinin, kadına yönelik bugünkü ifadelerinin benzerlik taşıması dikkat çekmektedir (Berktaş, 2014: 213). Öyleyse tek tanrılı dinlerin kutsal kitaplarında,

anneye ve anneliğe dair ifadelerle bakıldığında, günümüzde birçoğunun hala geçerli ve olması gereken olarak görüldüğü söylenebilir. Bu durum da dinin ve sosyo-kültürel değerlerin toplum üzerinde ne denli etkili olduğuna işaret etmektedir.

Tek tanrılı dinler bağlamında anneler, onlara yüklenen sorumluluklardan sonra kutsal kılınmaya layık görülmüştür. Kadın artık, sadece kadın olmaktan daha fazla bir şeydir. Hatta kadının kadın olabilmesi de onun doğurganlığı ve anne olması ile ölçülmektedir. Çünkü bir kadının asli görevi, evlenip çocuk doğurmak ve o çocuğun bakımına dair tüm sorumlulukları yerine getirmektir. Kadın, toplumun ve aynı zamanda dinin mensuplarını doğurmakta ve yetiştirmektedir. Bu bireylerin sosyo-kültürel değerler ışığında yetiştirilmesi için annelik, toplumu ve kültürü etkileyen din ile de biçimlendirilmiş ve kontrol altına alınmıştır.

Kadının söz sahibi olabilmesi de anne olmasıyla başlar. Kadının etkin ve yetkin olması gereken alan, çocuk yetiştirmedir, bu da ancak çocuk sahibi olmasıyla gerçekleşebilmektedir. Böylece kadına, sosyo-kültürel yapıda var olabilmesi için, anne olmak dışında bir seçenek sunulmamaktadır. Bu sebeple annelik, sosyo-kültürel değerlerin ve yapının aktarımını ve devamlılığını sağladığı için de yüceltilmektedir.

Tek tanrılı dinlerde biçimlendirilen annelik ile günlük yaşamda mevcut olan annelik olgusu önemli derecede örtüşmektedir. Kutsal metinlerde annelik olgusunun işleniş biçimine bakıldığında, günümüzde annelik ile ilgili norm ve kalıpların dinlerden kaynaklandığı görülmektedir. Çalışmanın üçüncü bölümünde sunulacak olan bulgular, bu ilişkiselliği görünür kılacaktır.

2.3. ÇALIŞMA YAŞAMINDA ANNELİK

Sosyo-kültürel bir olgu olarak anneliğin çalışma yaşamı kapsamında ele alınma sebebi, çalışma yaşamındaki anneliğe ilişkin kural ve inanışların tümünün sosyo-kültürel değerlerden beslenmiş olduğunu göstermektedir. Aynı zamanda çalışan annenin çalışma yaşamında karşılaştığı her türlü davranışın da bu kalıp yargılar çerçevesinde yerleşmiş şeyler olduğunu açıklamaktır.

Sosyo-kültürel değerlerin kadına, erkeğe ve anneye yüklediği anlamlar, çalışma yaşamını da yakından etkilemektedir. Hatta, bu kalıp yargılar çalışma yaşamı

içindeki anne olmuş kadınların yaşayış ve davranışlarını belirlemektedir. Yani çalışma yaşamı anneliğe atfedilen kalıp yargılarla şekillenmiştir. Kamusal alan, daha çok erkeklere özgü bir alan olarak görülmektedir.

Tarihsel olarak bakıldığında kadınların üretimde yer almamalarının tek sebebi fiziksel olarak güçsüz kabul edilmeleri değildir, yeniden üretimdeki rolleri de önemli bir etkidir. Çünkü kapitalist toplumlarda erkeklerin üretimdeki rolünün tinsel tamamlayıcısı annelik olmuştur. Bu ideolojide kadının doğal uğraşı çocuk doğurmak, çocuk yetiştirmek ve eve bakmaktır (Mitchell, 2006: 47-48). Öyleyse kamusal alan eril kılınmış, kadın ev içi alana itilmiştir. Çalışma yaşamı toplumsal cinsiyetlendirilmiş bir alan olmuştur. Bu durum kadınların, özellikle anne olan kadınların çalışma yaşamında yer edinmelerini zorlaştırmaktadır.

Bir kadın ve/ya anne olarak çalışma yaşamında yer almak, üzerinde durulması gereken birçok konuyu beraberinde getirmektedir. Bu bağlamda, toplumsal bir yansıması olan çalışma yaşamının, kadınlar ve anneler açısından ele alınması ve genel bir çerçevenin oluşturulması yerinde olacaktır.

Türkiye’de kadın, gerçek anlamda 1950’lerden sonra kırdan kente yönelik göçün beraberinde getirdiği kentleşme sonucunda işgücü piyasası içinde yer almaya başlamıştır. Zaman içinde kadınların işgücü piyasasındaki konumları ve çalışma biçimleri de değişime uğramıştır. Bu değişimin sektörel açıdan nasıl olduğu önemli bir konudur. Çünkü bir ülkedeki istihdamın sektörel dağılımı o ülkenin kalkınmışlık düzeyinin önemli bir göstergesidir. Kalkınma ile birlikte istihdam, tarım sektöründe azalırken tarım dışı sektörlerde artmaktadır. Bu durum kadın istihdamı için de geçerli olmaktadır. Gelişmekte olan ülke ve bölgelerde kadın işgücü tarım sektöründe yoğunlaşırken, gelişmiş ülkelerde kadınların yoğun olarak çalıştığı sektör hizmet sektörü olmaktadır. Buna bağlı olarak, gelişmiş ülkelerde ücretsiz aile işçiliğinin yerini de ücretli çalışan kadın emeği almaktadır (Berber & Yılmaz Eser, 2008: 2). Bu durumda, artık kadının evli ya da anne olup olmaması da kadının çalışması üzerinde belirleyici bir rol oynamaktadır.

Evli bir kadının çalışması, tarımla uğraşan veya üretici, mülk sahibi veya mülksüz olup olmamasına göre, ailesinin ekonomik durumuna bağlıdır. Emek ya da nakit ihtiyacına, evli kadınların katkıda bulunması bekleniyordu. Kadının çocuk

doğurması gerçeği, yaptığı işin türünü etkilemiştir, fakat bu onu ne tek tip görevlerle sınırlandırmış ne de verimli bir aktiviteden dışlamıştır. Bu dönemde, üretimin organizasyonu için kadınların aile ekonomisinin üyelerine katkıda bulunması talep edilmiştir. Aynı zamanda kadınların, yaptıkları işin süresini ve hızını kontrol etmelerine ve çeşitli ev içi faaliyetlerini bütünleştirmelerine izin verilmiştir (Tilly & Scott, 1978: 44). Bu bağlamda sosyo-kültürel değerlerin, kadının çalışma yaşamı üzerindeki baskın etkisi, kadınların kendilerini çalışan olarak ifade etmelerini neredeyse engellemektedir.

Aile sorumlulukları olan bir annenin, tam zamanlı olarak çalışabilmesi için önce uygun bir sosyo-ekonomik ortamda yaşıyor olması gerekmektedir. Bu doğrultuda, söz konusu anne belli bir sınıfa üye bulunmalı, içinde yaşadığı ekonomik ortamın düzeyi ve tipi ev ekonomisinin kısmen toplumsallaşmasına olanak tanımalı olmalıdır. Eğer tam zamanlı ücret karşılığı yapılan iş ve ev işi, anne tarafından tam olarak üstlenilemiyorsa ortaya yeni bir yükümlülük türü çıkmaktadır. İşinden elde ettiği ücrete ek olarak, yerine getiremediği ev işleri için mal ve hizmetleri, ticari ya da ticari olmayan bir bedel üzerinden satın almayı sağlayacak bir gelir kazanmak zorunda kalmaktadır (Garabaghi, 1986: 96). Annenin sorumluluğunda olduğu düşünülen ev ve bakım işlerinin gerçekleştirilmesi, çalışan anneye maddi külfet getirmekte, böylece çalışan anne iki kez mağdur olmaktadır.

Kadın işgörenler her türlü çalışma ortamında erkek işgörenlerin yaşadığı sorunları yaşamakla birlikte, kadın olmalarından kaynaklanan birçok farklı sorunla da mücadele etmek zorunda bırakılmaktadırlar. Nitelikli işgücü gerektirmeyen üretim şartlarında, uzun çalışma saatleri ve düşük ücretle erkek işgörenlerin alternatifi olarak görülen kadın işgörenler, işe alınmada eşitlik ilkesinin uygulanmaması, analık ve aile yaşamının kadının çalışmasını engellemesi, çocuklu kadınlar için kreş problemlerinin yaşanması, eşit işe eşit ücret ödenmemesi, kadına yönelik cinsel taciz gibi cinsiyete dayalı ayrımcılık ile de karşı karşıya kalmaktadırlar (Yılmaz, Bozkurt & İzci: 91). Böylece, çalışan kadınların ve annelerin çalışma yaşamlarına dair belirtilen tüm bu sorunsalların, kadın açısından daha nelere yol açtığı ve bu sorunların çözümüne yönelik ne tür önerilerin geliştirildiği konusu önem taşımaktadır.

Kadınların ve annelerin çalışma yaşamına dair deneyimleri, toplum, kültür, ekonomi, siyaset vb. ile eşgüdümlü olarak ilerlemektedir. Çalışan kadınların yaşadığı somut sorunlar, yasal anlamda da çözümlenmeye çalışılmış ve kanunlarda kadın çalışanların lehine olduğu düşünülen birtakım değişimler yapılmıştır. Bu doğrultuda, çalışan anneler için tanınmış hak bağlamında İş Kanunu'nun 74. maddesi ele alınabilir:

“Kadın işçilerin doğumdan önce sekiz ve doğumdan sonra sekiz hafta olmak üzere toplam on altı haftalık süre için çalıştırılmamaları esastır. Çoğul gebelik halinde doğumdan önce çalıştırılmayacak sekiz haftalık süreye iki hafta süre eklenir. Ancak, sağlık durumu uygun olduğu takdirde, doktorun onayı ile kadın işçi isterse doğumdan önceki üç haftaya kadar işyerinde çalışabilir. Bu durumda, kadın işçinin çalıştığı süreler doğum sonrası sürelerle eklenir. (Ek cümle: 13/2/2011- 6111/76 md.) Kadın işçinin erken doğum yapması halinde ise doğumdan önce kullanamadığı çalıştırılmayacak süreler, doğum sonrası sürelerle eklenmek suretiyle kullanılır. Yukarıda öngörülen süreler işçinin sağlık durumuna ve işin özelliğine göre doğumdan önce ve sonra gerekirse artırılabilir. Bu süreler hekim raporu ile belirtilir. Hamilelik süresince kadın işçiye periyodik kontroller için ücretli izin verilir. Hekim raporu ile gerekli görüldüğü takdirde, hamile kadın işçi sağlığına uygun daha hafif işlerde çalıştırılır. Bu halde işçinin ücretinde bir indirim yapılmaz. İsteği halinde kadın işçiye, on altı haftalık sürenin tamamlanmasından veya çoğul gebelik halinde on sekiz haftalık süreden sonra altı aya kadar ücretsiz izin verilir. Bu süre, yıllık ücretli izin hakkının hesabında dikkate alınmaz. Kadın işçilere bir yaşından küçük çocuklarını emzirmeleri için günde toplam bir buçuk saat süt izni verilir. Bu sürenin hangi saatler arasında ve kaç bölünerek kullanılacağını işçi kendisi belirler. Bu süre günlük çalışma süresinden sayılır” (Madde 74, 8448).

İş Kanunu'nda yer alan ve çalışan annelere kolaylık sağlayan bu madde, sektörler bazında ele alındığında önemli sonuçlara ulaşılmaktadır. Bu sonuçlar aracılığıyla çalışan annelere sağlanan yasal hakların hangi ölçüde gerçekleştirildiği görünür kılınmaktadır. Bu sebeple, sektörler arası bir karşılaştırma ile mevcut durumu gözler önüne sermek yerinde olacaktır.

Türkiye’de 1990 Genel Nüfus sayımına göre 27 milyon kadın nüfusundan 6.5 milyonu yani %23’ü işgücüne katılmaktadır. Kadın işgücünün en fazla olduğu sektör %81 ile tarımdır ve tarım sektöründe kadınlar genellikle sosyal güvenceden yoksun, ücretsiz aile işçisi statüsünde çalışmaktadırlar. Kadınların işgücüne bu düşük katılımında daha çok sanayi sektöründe uygulanan koruyucu önlemlerin etkisi üzerinde tartışılmaktadır. Özellikle kadınların fiziksel olarak güçsüz oluşu fikrinden kaynaklanan gece çalışması yasağı, madenlerde, yeraltı ve sualtı işlerinde çalışma yasağı, ağır ve tehlikeli işlerde çalışma yasağı gibi yasaklar genellikle sanayi sektöründe uygulama alanı bulan yasaklardır. Bunun yanında diğer koruyucu önlemlerin ve düzenlemelerin de kadınların işgücü pazarına düşük katılımına yol açtığı düşünülmektedir. Ancak koruyucu yasaların kadın istihdamına etkileri üzerine ne dünyada ne de Türkiye’de kapsamlı bir araştırma yapılmamıştır. Koruyucu yasaların kadınların işgücü pazarına katılımını etkileyen bir faktör olduğu kabul edilmekle beraber asıl nedenin genel olarak kadının esas sorumluluğunun ev ve aile içinde olduğu fikrine sahip ataerkil yapı ve bunu destekleyen çeşitli yasa ve düzenlemeler olduğu ve gerçek katılımın sağlanması için her alanda cinsiyet ayrımcılığının önlenmesi ve kadın-erkek eşitliğinin sağlanması olduğu düşünülmektedir. Son uluslararası düzenlemeler kadının sadece analığının korunması konusunda odaklanmış ayrıca onların ev ve iş sorumluluklarını dengeleyecek ve kadın-erkek eşitliğini pekiştirecek düzenlemelere sıklıkla rastlanmaktadır. Yeni 4857 Sayılı İş Kanunu ile getirilen düzenlemeler kadınlara gece çalışma yasağının kaldırılması, yeni istihdam türlerinin tanımlanması, dolaylı, doğrudan ayırım gibi kavramları ortaya koyması gibi pek çok yenilik içermektedir. Bu kanuna dayanarak çıkarılması öngörülen yönetmeliklerle getirilecek düzenlemeler de büyük önem taşımaktadır (Adakale-Demirhan & Ekonomi, 2005: 66-67).

İş Kanunu’nda, anneler için avantajlı görünen maddeler, işverenlerin kadın çalışan tercih etmemesi ile kadının aleyhine dönüşebilmektedir. Bu madde uyarınca çalışan annelere sunulan imkânlar, önemli bir fırsat olarak görünürken; sosyokültürel anlamda kadının annelik ve aile ile özdeşleştirilmesi, kadına neredeyse yalnız başına iş-aile yaşamı dengesini sağlaması görevini yüklemiştir.

Çalışan anne kavramı, çalışma ve annelik gibi birbirine zıt kültürel anlamlar taşıyan iki kelimeyi bir araya getirmesi sebebiyle hem kavram içeriğinin

karmaşıklığına hem de kavrama olumsuz anlamlar yüklenmesine sebep olmaktadır. Böylece bu kavram, çalışan annenin temelde anneliği açısından değerlendirildiğini veya annelik rolünün ön planda tutulduğunu nitelemektedir (Seçer, 2015: 37).

Bu konuya bir örnek olarak, çalışan anneler üzerine yapılmış bir çalışmadan söz edilebilir: Çalışan anneler üzerine yapılan bir çalışmanın çıktılarına göre katılımcılar çalışan anne olmaya, özsaygı ve özgüvenin artması, çocukların geleceğine katkıda bulunduğuna inanması, para kazanması, kendi ayakları üzerinde durarak çocuklarına rol model olması, yaşamın çok boyutlu olduğunu hatırladıklarını, zihinlerinin tazelendiği, hayatlarının normalleştiği, kendilerini tamamlanmış hissettikleri, daha mutlu birey oldukları, ufuklarının ve çevrelerinin genişlediği gibi anlamlar atfetmişlerdir. Bunun yanında, katılımcılar tarafından zaman yetersizliği, sürekli bir şeylere yetişme kaygısı, çocuklarının önemli anlarını kaçırmaya ve onların yanında olamama sebebiyle vicdan azabı yaşadıklarını belirtmiştir (Sürgevil-Dalkılıç, 2015: 438).

Çalışan anne, ekonomik bağımsızlığın sağladığı doyum aracılığı ile çocuğuyla amaçlı, verimli ve etkili bir zaman geçirir (Yavuzer, 2013: 58). Çalışan annenin psikolojik durumuna işaret eden bu saptama, kadını kamusal alanın dışına iten sosyo-kültürel değerlere karşı duran bir görüşü içermektedir. Öyleyse kadının çalışması, kalıp yargıların empoze ettiği gibi anneliğin gerçekleştirilmesine engel olmamaktadır. Aksine, anneliğin “beklenen” şekilde gerçekleştirilmesine yardımcı olmaktadır. Fakat buna benzer görüşler, sosyo-kültürel değerlerin biçimlendirdiği annelik fikrine ve kadının çalışma yaşamında karşılaştığı zorluklara engel olamamaktadır.

Çalışan annelere yönelik gerçekleştirilen bir çalışmada, çalışan annelere yönelik ayrımcılık ve çalışan annenin bu ayrımcılığa ilişkin tepkisi konu edilmiştir. Çalışma dâhilinde annelik, kadınlara özgü bir statü karakteristiği olarak ele alınmış ve bunun çeşitli yönleri ile ayrımcılığa yol açma nedenleri ve annelikten kaynaklanan ayrımcılık biçimleri üzerinde durulmuştur (Seçer, 2010: 245).

Akademisyen annelerle yapılan bu çalışmanın bulguları şu şekildedir: Katılımcılar, çalışan anne olmayı olumsuz anlamlar içeren sorumluluklar ve zorlukların yanı sıra tatmin, gurur gibi duyguları, güçlü, mutlu, zenginleşmiş

hissettiklerini aktarmışlardır. Anne olmayı ise çocukla kurulan güçlü ve duygusal bir bağla ifade etmiş ve anneliğin kendilerini daha planlı, disiplinli ve başarılı olmak için çaba harcamaya teşvik ettiğini belirtmişlerdir. Akademisyen anneler, meslektaşları tarafından anneliklerinin ön plana çıkarıldığını ve neredeyse “anne olarak kalmaları ve akademisyen olmamaları” yönünde telkinlere maruz kaldıklarını belirtmişlerdir. Uğradıkları ayrımcılığa karşı akademisyen anneler, kendilerinden beklenti düşüşünün bilincinde olarak kariyer tercihlerini oluştursalar da anne olmaları sebebiyle akademik çevreden başarısızlık beklentisini hissettiklerini paylaşmışlardır (Seçer, 2010: 219-243).

Seçer’in çalışan annelerle yaptığı görüşmeler ışığında, çalışan annelere yönelik belirlenen ortak temalar, “iki kimlikli olmak” ve “planlı ve çalışkan olmayı gerektiren duygusal bir bağ” olmuştur (Seçer, 2010: 219). Buradan da anlaşılacağı gibi annelik ve çalışma olguları, kadını tanımlayan birer kimlik olmakla beraber, kadına fazladan sorumluluk atfetmektedir. Yani kadın bir yandan çalışma yaşamının gereklerini yerine getirmek durumundayken, bir yandan da anneliğe atfedilmiş olan görevleri gerçekleştirmekle yükümlü kılınmıştır.

Sosyo-kültürel değerlerin etkisinde geleneksel bir kadın profili çizen görüş, çalışmanın kadın doğasına aykırı olduğunu düşünür. Kadınların çalışma yaşamlarında maruz kaldıkları muamele, onların bireysel açıdan yaşadığı düşük ücret, iş tatmini gibi zorluklardan ziyade; kadının doğurganlığı, evde bulunmayışı ve bu durumun ailelerinin disiplini ve temizliği üzerindeki etkisi üzerinden değerlendirilmektedir. Bu sebeple, “kadın işçi sorunu” kavramı, çalışan kadınların çalışma yaşamında karşılaştıkları kötü muameleyi de içeren bir sosyal patolojidir. Kadının çalışmasını olumsuzlamayan görüşler bile, kadının çalışmasının aile yaşamı ve annelik üzerindeki etkilerini vurgulamışlardır (Scott, 2005: 395). Bu görüşten hareketle, kadının birincil ve daimi görevinin ev işleri, aile ve annelik olduğu görülmektedir. Kadın ancak, toplumsal cinsiyet etkisindeki iş bölümünün dayattığı bu görevlerini aksatmadığı takdirde çalışma yaşamına girebilmektedir. Öyleyse çalışma yaşamı açısından da kadın sosyo-kültürel değerler ve toplumsal cinsiyet ile kuşatılmıştır.

Bekâr kadın ifadesi çağdaş bir tanımdır ve sosyo-ekonomik koşullar ile ideal kadın algısının dışında yaşamayı çağrıştırmaktadır. Bu ifadeyi evde kalmış kız ve erkeksiz kadın tanımlamaları izlemiştir. Ve bugün sıradan bir hal alan etiketler, kocasız kadınlara, dul kadınlara, ömür boyu bekar kadınlara, annelere ve çocuksuz kadınlara ayrımsız uygulanmaktadır (Dauphin, 2005: 398).

Ailesi ve içinde yaşadığı toplum bekâr kadına, hayatta kalmak için ihtiyacı olan şeylerin barınak ve yardım sağlayacak bir koca olduğunu öğretmiştir. Bu yüzden, ailesinin üzerinden kendi maliyetini almak ve evlenmek için çeyiz biriktirmek bekâr kadının çalışma amacını oluşturmaktadır. Bu öğretti kadınları çalışmaktan ziyade evlenmeye yönlendiren bir içeriğe sahiptir (Hufton, 2005: 27).

Ekonomik özgürlüğe sahip olan, geçimini kendi sağlayan kadınlar çalışma yaşamına dair az sayıda tecrübeye sahiptir. Ve bu deneyim aracılığıyla kendinden önceki dönemde yaşamış kadınlara nazaran daha fazla bilgi birikimine sahiptirler (Goldman, 2006: 81). Kadınlar, geçmişten günümüze çalışma yaşamında daimi bir varlık göstermekte sorun yaşamıştır. Tarihsel açıdan önceki dönemlere nazaran kadınlar çalışma yaşamına dair daha çok tecrübeye sahip olsalar da bu deneyim erkeklerinkiyle mukayese edilemez düzeydedir.

Sanayi Devrimi, özel ve kamusal alanı birbirinden ayırmıştır. Eskiden ev içinde birlikte çalışan kadın ve erkek, Sanayi Devrimi ile maaşını ev dışında kazanmaya başlamıştır. Dışarıda maaşlı olarak çalışan işçinin ev içi ile de ilgilenmesi gerekmiştir. Toplum içerisinde kadının çalışmasına olumsuz bakılmasa da aslında karısını ve çocuklarını geçindirecek “gerçek” maaşı babanın kazanması beklenmiştir. Bu nedenle, kadının kazandığı para “yardımcı” maaş, yan gelir olarak görülmüştür (Héritier vd., 2013: 149). Pernoud’un da belirttiği gibi, anne ev içinde kaldığı zaman da dışarıda çalıştığı zaman da emeği görülmemektedir (Pernoud, 1994: 51).

Yüzyıllar boyunca, kadının kendini en iyi hissedebileceği durumun çocuk sahibi olmak olduğu, annelik gibi güzel bir görev ve kader dışında bir şey düşünmenin kadınlar için mantık dışı olacağı gibi söylemler tekrarlanmıştır. Oysa günümüzde kadın artık kendisini en iyi hissettiren durum olarak çalışma yaşamını seçebilmektedir. Böylece, mesleği kadına özgürlük sağlamak ve kaderini değiştirme şansı tanımaktadır (Pernoud, 1994: 45).

Annelik bazı özel durumlar dışında, ev kadını ve dışarıda çalışan kadının her ikisi için de aynı derecede zorluk içeren bir görevdir. Benzer şekilde her iki kadın da bu görevi yeterince yerine getiremediklerini düşünüp suçluluk duyarlar (Pernoud, 1994: 51).

Müller-Kaldenberg'in belirttiği gibi bir annenin çalışmaya karar vermesine karşılık, toplum bugün de kadına ev içi alanı işaret etmektedir. Kadının esas görevi kocasına hizmet etmek ve çocuk bakımındır (Müller-Kaldenberg, 1985: 46). Bu tür toplumsal önyargılar kadınları, özellikle anneleri çalışma yaşamından uzak tutmakta, onların öncelikli ve zorunlu görevleri olduğu sanısını yaratmaktadır.

Kadınların karşı karşıya olduğu en zor engeller görünmez olanlardır. İnsanların taşıdığı önyargılar ve eskimiş mitler, bu görünmez engellerin birer parçasıdır. Tüm eskimiş mitler şunu içerir: "Kadının yeri evidir." Fakat mitler sayıca çok daha fazladır. Bunlardan birkaçına örnek oluşturacak yaygın mitler:

- Bir kadın ev ya da işten birisini seçmek zorundadır; ikisini birden iyi bir şekilde yapamaz.
- Kadının çalışması, çocuğunun nevroitik veya problemlili olma riskini artırır.
- Kadınlar son derece duygusaldır; baskı altında soğukkanlı olamazlar.
- Kadınlar önemli ölçüde sezgiye sahipken, erkekler mantıksal ve analitik bir akla sahiptir.
- Kadınlar uygulamaya yönelik ve gerçekçidir, fakat yalnızca erkekler soyut düşünebilir, daha geniş ve uzun menzilli bir görüşe sahiptir.
- Kadınlar, sadece gerekenlere sahip değiller (Duncan-Koontz, 1970: 85).

Kadınlara yönelik oluşturulan bu tür mitler, neredeyse tüm sosyal ve kültürel yapılarda varlık göstermektedir. Toplumsal cinsiyet temelli olan bu kalıp yargılar, kadınların yaşam alanlarını sınırlandırmakta ve bu sınırları tekrar tekrar pekiştirmektedir.

“(...) bu maddede belirtilen yönetmelikte belirlenen çalışma sürelerine aykırı olarak işçilerini çalıştıran veya 68 inci maddesindeki ara dinlenmelerini bu maddeye göre uygulamayan veya işçileri 69 uncu maddesine aykırı olarak

geceleri yedi buçuk saatten fazla çalıştıran; gece ve gündüz postalarını değiştirmeyen, 71 inci maddesi hükmüne ve bu maddenin son fıkrasında anılan yönetmelik hükümlerine aykırı hareket eden, 72 nci maddesi hükümlerine aykırı olarak bu maddede belirtilen yerlerde onsekiz yaşını doldurmamış erkek çocukları ve gençleri ve her yaştaki kadınları çalıştıran, 73 üncü maddesine aykırı olarak çocuk ve genç işçileri gece çalıştıran veya aynı maddede anılan yönetmelik hükümlerine aykırı hareket eden 74 üncü maddesindeki hükme aykırı olarak doğumdan önceki ve sonraki sürelerde gebe veya doğum yapmış kadınları çalıştıran veya ücretsiz izin vermeyen, (...) işveren veya işveren vekiline bin iki yüz Türk Lirası idari para cezası verilir.” (8457-Madde 104).

Bu maddede bahsedilen ve çalışan annelere tanınan haklar, annelerin çalışmasını kolaylaştırıcı niteliktedir. Fakat bu tanınan hakların çalışan annelerin ihtiyacını karşılayıp karşılamadığı ve ne derece uygulandığı önem taşımaktadır.

Kadınların çalışma yaşamındaki durumları üzerine yapılmış çalışmaların bazıları, çalışan kadınların çalışma süreleri ve bunların sonuçlarının değerlendirilmesi üzerinedir. Örneğin Hablemitoğlu'nun yaptığı çalışma, kadınların yarı zamanlı işleri tercih etmelerini konu almıştır. Hablemitoğlu, kadınların erkeklere oranla yarı zamanlı çalışma biçiminden daha çok tatmin oldukları sonucuna ulaşmaktadır. Bu bağlamda, annelerin genellikle geçici işleri ve gönüllü olarak yarı zamanlı çalışma biçimini tercih ettikleri belirtilmektedir. Çünkü evli ve anne olan kadınlar, ev ve ebeveyn sorumlulukları sebebiyle zaman esnekliği sunan işleri öncelemektedirler (Hablemitoğlu, 2005: 66).

Hablemitoğlu'nun kadınların çalışma yaşamındaki durumları ile ilgili değindiği bir başka konu, kazanç konusudur. Kadınların çalışma yaşamında ve sağladıkları gelir açısından ikincil konumda görülmeleri, onların kariyer yaşamlarının erkeklerinkinden daha az değerli algılanmasına sebep olmaktadır. Böylece kadınlar genellikle ideal olduğunu düşündükleri yarı zamanlı çalışmayı tercih etmektedir. Dinsel, eğitimsel ve yasal kurumlar kadını, öncelikli olarak ailenin ve çocuk bakımının sorumluluklarını öğrenmeye itmektedir. Kadınlar da dâhil toplumdaki herkes, kadınlar ev dışında tam zamanlı işlerde çalışsa da aile ve çocuk

bakımının hala kadının sorumluluğu olduğunu düşünmektedirler. Bu sebeple kadınlar, aile içerisinde yaşanan her türlü olumsuz durumdan kendisini sorumlu tutar ve ya tamamen ücretli işi bırakır ya da yarı zamanlı çalışmayı tercih eder (Hablemitoğlu, 2005: 70).

Toplum ve kültür tarafından adeta kutsallık atfedilen annelik, kadınlığın da çalışmanın da önüne geçmektedir. Çocuk bakımı ve ev işleri, kadının asli ve öncelikli görevleri olarak görülmektedir. Bu bakış açısı, düşük ücret vb. koşullar, kadını çalışma yaşamında ikincil konuma itmekte ve çalışma yaşamından uzak tutmaktadır. Bu durum, ya kadınların çalışma yaşamında özellikle belli sektörlerde yığılma göstermelerine –gettolaşmalarına- sebep olmakta ya da kadını tamamen çalışma yaşamından alıkoymaktadır.

Özetle, tarihin her döneminde kadının doğurganlığı, anneliği çalışma yaşamında kadına bir dezavantaj olarak yüklenmiş; fakat toplum içerisindeki konumunu yükseltmiştir. Bu paradoksal yapı içerisinde çalışma yaşamının bir parçası olmaya çalışan kadın, yeni paradokslarla da bu alanda karşılaşmıştır. Kadının toplumsal statüsü ile çalışma yaşamındaki statüsündeki değişim paralellik göstermiştir. Kadın her ne kadar hukuki, sosyal, ekonomik vb. alanlarda statüsel değişimler yaşasa da kadının özellikle kadın olması nedeniyle karşılaştığı sorunlar ve ayrımcılık süreğenlik göstermektedir. Biçimsel olan bu değişimler özsel bir yapıya bürünmedikçe, kadının günümüzde yaşadığı sorunlar sabit kalacak, hatta muhtemelen çeşitlenerek geleceğe de taşınacaktır.

2.4. FEMİNİZMDE ANNELİK

Bu başlığa kadar sosyo-kültürel değerle yakından ilişkili olduğu görülen annelik olgusunun gerek dinler gerekse çalışma yaşamı tarafından pekiştirildiği ve yeniden üretildiği gösterilmiştir. Fakat bu başlık altında, annelik olgusu feminist eleştirel açıdan ele alınacak ve anneliğe yönelik sosyo-kültürel açıdan oluşturulmuş olan tabular kırılacaktır. Feminist yazarların annelik olgusuna sosyo-kültürel değerlerden bağımsız olarak getirdikleri görüşler, annelik olgusuna farklı bir yorum getirecektir.

Wollstonecraft (2012) **Kadın Haklarının Gerekçelendirilmesi** isimli eserinde annelik olgusunu farklı açılardan ele almıştır. Anneliğin kadını tatmin eden bir duygu olduğunu belirtmiş ve anneliğin gerektirdiği tüm görevlerin kadınlar tarafından gerçekleştirilmesi gerektiğini vurgulamıştır (2012: 211-212). Bunun yanı sıra anneliği kadının kendinden sonra gelmesi gereken yurttaşlık görevinin bir parçası olarak belirtmiştir (2012: 215). Wollstonecraft'e göre doğa tarafından kadına verilen görev çocuk bakımıdır ve kadınların bu görevi gerektiği şekilde yerine getirmesi gerekmektedir. Bir kadının iyi bir anne olmasını kadının akıllı ve bağımsız olmasına ve annelik sevgisinin yanı sıra çocuğun da annesini sevmesine bağlamıştır (2012: 225-226). Wollstonecraft anneliği o kadar önemsemiştir ki bu görevin yerine getirilmesini aksatan etkenlerin açığa çıkarılmasına ve bunların nasıl ortadan kaldırılabileceğine ilişkin düşüncelere odaklanmak istediğini belirtmiştir (2012: 260). Wollstonecraft kadınların annelik görevini yerine getirirken kendilerini ihmal etmemeleri gerektiğini de vurgulamıştır. Kadınların anneliğin gereklerini yerine getirirken, zamanlarını süslenmekle boşa harcamadıkları takdirde hem ev işlerini yapıp hem de edebiyat ve bilimle uğraşabileceklerini belirtmiştir (2012: 279).

Mitchell kapitalist toplumlarda anneliğin çalışmanın yerini alan bir etkinliğe dönüştüğünü belirtmektedir. Biyolojik bir ürün olan çocuk, cisimsel bir ürün olarak ana-babanın mülkü olmaktadır. Kadının çocuğu üzerinde duygusal açıdan bir denetimi olsa da kendisi ve çocuğu hukuki ve ekonomik olarak babaya bağlı bulunmaktadır. Toplumsal olarak önemli ölçüde yüceltilen annelik, gerçekte sosyo-ekonomik açıdan aynı ölçüde güçsüz görünmektedir (Mitchell, 2006: 52). Kadın çocuklarının toplumsallaştırılması görevini üstlendiği anda, biyolojik olan annelik kültürel bir işe dönüşmektedir. Kadının en temel toplumsal ifadesi çocuklarının yetiştiricisi olmasıdır. Mitchell bu bağlamda, uygunluk ve kaçınılmazlığın farklı şeyler olduğunu belirterek, kadının toplumsallaştırma işlevine uygun oluşunun nedenlerini, kadının fizyolojik anlamda süt verme yetisine ve zaman zaman ağır işleri yüklenilebilmekteki görece yeteneksizliğine bağlamıştır (Mitchell, 2006: 62).

Goldman, kadın doğasının en yüksek mertebesi olarak kabul edilen anneliği, kadının doğal hakkı olarak ele almıştır. Annelik hakkının evlilikle bir kalıba sokulmaması gerektiği ve bu hakkın kadının özgür seçimine dayanması gerektiğini

belirtmiştir (Goldman, 2006: 30). Burada, sosyo-kültürel değerler tarafından biçimlendirilen anneliğin, bu eğilimden kurtarılması gerektiği sonucuna ulaşılabilir.

Badinter, günümüzde kadınların önünde kişisel çıkarlarına mı yoksa annelik işlevlerine mi öncelik vereceklerine bağlı olarak, anneliği benimsemek, reddetmek ya da müzakere etmek üzere üç olasılık olduğunu belirtmektedir (Badinter, 2011: 12). Bu düşünce önemli bir gelişime işaret etmektedir. Anne olmak genel geçer ve dokunulmaz bir kabul iken, annelik olgusuna dair farklı bakış açıları, bu olgunun biçimsel ve içeriksel anlamda esnek bir hal almasına yol açmıştır.

Beauvoir, anneliğin kadının doğal görevi olarak görülmesini, kadın vücudunun yapısal olarak insan türünün devamına yönelik olmasında bulmuştur (Beauvoir, 2010: 111). Burada söz konusu olan durum, toplum tarafından kadının doğal görevi olarak görülen ‘doğurganlık’ın, biyolojik olanak ve toplumsal devamlılık üzerinden desteklendiğidir.

Badinter, toplumda kültürel değerlerle bezenmiş yaygın annelik olgusunun yanı sıra, anneliğe dair yeni bir gerçekliğe de dikkat çeker. Günümüzde infertil olmadığı halde çocuk sahibi olmayan ya da çocuğu olmayan çift ayrımı yapılabildiğinden söz ederken, bu çiftlerin Anglofonlar tarafından sırasıyla, childless (çocuğu olmayan) ve childfree (çocuk yapmayan) olarak adlandırıldığını belirtir (Badinter, 2011: 135). Childfree (gönüllü çocuksuzluk) olgusu, sosyokültürel değerlerin “uygun” gördüğü çocuk sahibi olmanın karşıtı bir durum olduğundan, bu kavrama mesafeli yaklaşılmaktadır. Bu doğrultuda, sosyokültürel açıdan çocukluluk teşvik edilmektedir.

Badinter annelik kavramının geçirdiği değişimleri, tarihsel olarak ele almıştır. Özellikle 18. yy.’ın son çeyreğinde yaşanan zihinsel devrimin, annenin imajı, rolü ve öneminde köklü bir değişim yarattığını vurgulamıştır. Bu dönemde, günümüzde de varlığını koruyan annelik içgüdüğü ve her annenin kendiliğinden çocuğunu sevmesi efsanesi yaratılmıştır. Böylece kadına atfedilen annelik sevgisi, 18. yy.’ın sonunda yeni bir kavram olarak ortaya çıkmıştır (Badinter, 1992: 115).

“İyi annelik”, kişiler arası ve siyasi bağlamda salt üremeye indirgenemez, fakat anne ve çocuğu anlamayı, kabul etmeyi, onlara saygı duymayı ve farklılıklarla uzlaşmayı öğrenmeyi içermek zorundadır (Park, 2006: 220).

Toplumsal cinsiyet mirası olan geleneksel çiftlerde, çocuk bakımına yönelik görev ve ilişki arasında devam eden bağlantı, annelerin gelişmekte olan çocuk bakım becerileri ile bitmiştir. Bu beceriler, annelerin çocuk bakımına ilişkin kendi otomatik öngörülerini ve/ya baba ve çocuk arasındaki ilişkiyi izlemesini ve yönlendirmesini kapsamaktadır. Toplumsal cinsiyet etkisindeki annelik, babaları dışarıda bırakan bir niteliğe bürünmektedir (Cowdery & Knudson-Martin, 2005: 342). Feminist teorinin karşısında durduğu bu annelik biçimine karşılık feminist yazarlar farklı bakış açıları sunmaktadırlar.

Welldon, anneliğin sosyo-kültürel olarak istenilen anneliğe tezat oluşturabildiği psikolojik bir yönünden bahsetmiştir. Ona göre annelik bazı kadınlara, çocuklarına karşı sapkın ve saptırıcı tutumlar takınmak ve kendi annesine misilleme yapmak için olanak tanır (Welldon, 2001: 77). Öngörülen anneliğin aksine özelliklere vurgu yapmak, sosyo-kültürel bir olgu olan anneliğe önemli bir darbe indirmektedir.

“Anne” başlıklı yazısının girişinde Beauvoir, "anne biyoloji"nin kadınlığın geleneksel tanımları ile şekillendiğini şöyle belirtmiştir: *“Kadının tüm organik yapısı türün devamı için uyarlandığından bu yana annelik, kadınların doğal çağrışımı haline gelmiştir. Ama bu tanımları reddetmiştir ve beden kadınların fiziksel durumunun bir parçası olsa da mutlak determinizmi empoze etmemiştir. Aslında üreme, "biyolojik şansın insafına" olmaktan çıktı ve şimdi "insanın istemli kontrolü altında" oldu. Kadın sorunları, onların biyolojik işlevlerinden çok erkek-üstün kültür sebebiyle ortaya çıkmıştır.”* (Allen, 2005: 218).

Feminizm açısından çocuk yetiştirme üzerine alınan bu karar onaylanmaktadır. Eğer anneler gerçekten kusurlu olsaydı, o zaman çocuk bakımındaki etkilerinin, bir başka yetişkin (baba ya da profesyonel bakıcı) ile azaltılabileceği tartışılabilirdi. Önemli bir sosyal görev olan çocuk yetiştirme, neden yalnızca annelerin sorumluluğunda olmalıdır? (Allen, 2005: 200). İşte Allen'in yönelttiği bu soruya verilebilecek yanıtlardan biri, sosyo-kültürel değerlerin etkisi olabilir.

Anneliğin kadını tatmin eden tek amaç olarak gösterilmesine getirilen feminist eleştirisi, kadının değerinin çocuk doğurmak veya yetiştirmek ile

belirlenmesini farklılaştırmış, çocuksuz çiftler arasında denk ve eşit bir ilişkiyi olası kılmıştır. Çünkü ataerkil toplum bazı görevlerin otomatikman anneler tarafından yapılacağını varsaymaktadır ve böylece kadınların çocuk bakımı konusunda toplumsal cinsiyet eşitliğine ulaşması zorlaşmaktadır (Hooks, 2014: 102).

İş yaşamının talepleri, elbette çalışan ebeveynlerin, özellikle de erkeklerin çocuk bakımına katılımı konusunda sıklıkla engellemektedir. Yorulmuş olsalar ve düşük ücret alsalar bile çocuk bakımının tümünü kadınların üstlenmesini kabul etmeye istekli olacaktır. Bu gerçeklik, bir kariyer seçebilecek olan kadınları evlerinde oturmaya itmektedir. Pek çok kadın, rekabetçi kariyerizmin sevgi dolu ilişkileri beslemeye pek az zaman bıraktığını fark etmektedir. Kimsenin tam zamanlı ebeveynler olmak için işlerini terk eden erkeklerden bahsetmemesi, roller hakkındaki cinsiyetçi düşüncenin ne derece hüküm sürdüğünü göstermektedir. Toplumumuzdaki pek çok kişi hâlâ, çocuk yetiştirme konusunda kadınların erkeklerden daha iyi olduklarına inanmaktadır (Hooks, 2014: 103).

Berkday anneliğe, toplumsal cinsiyet açısından bakmıştır. Tarihsel olarak değişen toplumsal koşulların kadının kamusal alana girmesine izin vermesi, erkek kimliği üzerinde tehdit oluşturmuştur. Erkekler de toplumsal inşada simgesel olarak yer verdikleri kadınları ötekileştirerek, onları iyi zevcelik ve annelikle sınırlandırmışlardır (Berkday, 2003: 109).

Literatüre bakıldığında feminist yazarlar anneliği en temelde, kadını var edenin ve tatmin edenin doğurmak ve çocuk yetiştirmek olarak gösterilmesi sebebiyle eleştirmişlerdir. Bu bakış açısı sebebiyle kadın sosyal ve psikolojik anlamda, çalışma yaşamı açısından sınırlandırılmış ve kısıtlanmıştır. Sosyo-kültürel değerlerin öngördüğü ve kabullendiği, kabullenilmesini istediği toplumsal cinsiyet böylece yerini sağlamlaştırmıştır. Toplumun devamlılığını nicel ve nitel olarak sağlayan aile kurumu için olmazsa olmaz olarak kabul edilen çocuk, kadını anne olmaya zorlamıştır. Bu doğrultuda feministler, anneliğin sosyo-kültürel değerlerin biçimlendirdiğinden farklı yönlerine dikkat çekerek annelik olgusuna sıra dışı bir pencereden bakmayı önermiştir.

Önceki bölümlerde sosyo-kültürel açıdan farklı başlıklar altında tartışılan annelik, teorik çerçevenin yanı sıra uygulamalı bir çalışma ile desteklenecektir. Anne

akademisyenlerin anneliğe dair deneyim ve görüşlerinin aktarılacağı bu çalışmanın çıktıları, sosyo-kültürel değerlerle ilişkilendirilerek feminist teori temelinde sunulacaktır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ANNE AKADEMİSYENLER ÜZERİNE NİTEL BİR ARAŞTIRMA

Bu başlık altında çalışan anneler kapsamında anne akademisyenlerin anneliğe bakış açıları ve anneliğe dair deneyimleri paylaşılacak ve bu paylaşımların sosyo-kültürel değerler ile ilişkisi kurulacaktır. Böylece, sosyo-kültürel değerlerin oluşturduğu etkinin sosyo-kültürel, sosyo-ekonomik ve/ya eğitim düzeyi ile ilişkili olmayabileceği gösterilecektir.

Görüşme süreci öncesinde gerçekleştirilen pilot çalışmaya katkı veren katılımcıların yönlendirdiği evli olan anne akademisyenlere ulaşılmıştır. Dokuz Eylül Üniversitesi'nin tüm fakültelerinden birer katılımcı ile görüşülmüştür. Görüşme süreci 4.1.2016 tarihinde başlamış ve 1.2.2016 tarihinde tamamlanmıştır.

Görüşmeye başlamadan önce katılımcılara, araştırmaya ve görüşme sürecine dair bilgiler eksiksiz biçimde verilmiştir. Görüşme, katılımcılarla kimsenin olmadığı bir ortamda ve yüz yüze gerçekleştirilmiştir.

Araştırma çerçevesi, "anne akademisyen"lerin annelik olgusuna dair görüşlerinin sosyo-kültürel değerlerden etkilendiği kabulünden hareketle, anneliği sosyo-kültürel bir olgu olarak ele almaktadır. Bu bağlamda katılımcılara doğrudan sorular sorulmamış, onların kendi deneyimlerine dair sorulara verdikleri cevaplarda bu etkiye ulaşılmaya çalışılmıştır. Katılımcıların kendilerine dair özel paylaşımları etik kaygı nedeniyle kısaltılarak kullanılmıştır.

Katılımcıların sosyo-demografik özellikleri şu şekildedir: Araştırmanın katılımcı havuzunda 4 doçent doktor, 8 yardımcı doçent doktor, 1 öğretim görevlisi ve 1 araştırma görevlisi bulunmaktadır. Katılımcılar Dokuz Eylül Üniversitesi'nin Tıp, İktisadi ve İdari Bilimler, Denizcilik, Edebiyat, Fen, İşletme, Hemşirelik, Turizm, Eğitim, Mühendislik, Mimarlık, Hukuk, İlahiyat ve Güzel Sanatlar fakültelerinin sırasıyla; Patoloji, Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri, Denizcilik İşletmeleri Yönetimi, Mütercim Tercümanlık, İstatistik, İşletme, Hemşirelik Esasları, Turizm İşletmeciliği, Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık, Çevre Mühendisliği, Şehir ve Bölge Planlama, Anayasa Hukuku, İslam Tarihi ve Sanatları ve Tekstil ve

Moda Tasarımı bölümlerindedir. Katılımcıların yaş ortalamaları 40 iken, en yüksek yaş 52 ve en küçük yaş 30'dur. Katılımcılardan 7'si erkek çocuğa, 7'si kız çocuğa sahiptir. Katılımcılardan ikisi 2 çocuğa sahipken, on iki katılımcının 1 çocuğu vardır. Kartopu örnekleme tekniği sebebiyle bazı fakültelerden birden fazla katılımcıya ulaşılmıştır. Yanlı bir seçim ihtimalini ortadan kaldırmak amacıyla bu katılımcıların tümüyle görüşülmüştür. Araştırmaya dâhil edilecek olan katılımcı ise kura ile rastgele seçilmiştir.

Sosyo-demografik özelliklerden unvan, bağlı olunan bölüm ve fakülte, yaş ve sahip olunan çocuğun cinsiyeti, katılımcı yanıtlarında etkili olmamıştır. Sahip olunan çocuk sayısına ise özellikle iki çocuk sahibi olan katılımcılar tarafından anneliğin özel ve akademik yaşantıya etkisi sorularına yanıt verirken sık sık değinilmiştir.

Gerekli görüldüğünde katılımcılara, görüşme formunda yer alan temel sorulara ek olarak sondaj sorular sorulmuştur. Bu sorular temel sorularla ilişkilidir ve daha derinlemesine bilgi almak amacıyla katılımcılara yöneltilmiştir. 'Anne akademisyenlerin özel ve akademik yaşamlarında karşılaşılabilecekleri muhtemel zorluklar nelerdir?' ve 'Anne olmadan önceki ve olduktan sonraki akademik yaşantınızı karşılaştırırsanız neler söylersiniz?' soruları sondaj sorulardandır. Bir diğer sondaj soru olan 'Annelik ve akademisyenlik arasında ikilem yaşadığınız zaman öncelikli olan hangisi olmuştur?' sorusu da böylesi bir ikilem yaşadığını belirten katılımcılara sorulmuştur. Daha detaylı bilgiye ihtiyaç duyulduğunda ise katılımcılara anneliğin özel ve akademik yaşama nasıl yansıdığı sorularına ilave olarak 'Bu konuda bir deneyim paylaşımında bulunabilir misiniz?' sorusu yöneltilmiştir.

Tez çalışmasının bu bölümünde ilk olarak, betimsel analiz gereğince veriler araştırma çerçevesi ışığında yorumsuz bir biçimde sunulacak, elde edilen bulgular yorumlanacak ve bulgular dâhilinde ulaşılan sonuçlar paylaşılacaktır.

3.1. VERİ ANALİZİ

Bu başlık altında betimsel analizin ilk aşaması olarak, doğrudan alıntılar görüşme formunda yer alan sorular çerçevesinde sunulacaktır. Alıntılar,

katılımcıların beyanları esas alınarak ve bir sonraki alt başlıkta yorumlanmak üzere düzenlenmiştir. Görüşme kayıtlarının noktalama işareti kullanılmaksızın yazıya dökülmesi ise verinin aslında yazılı değil sözlü olması sebebiyledir.

‘Anne olmaya nasıl karar verdiniz?’ sorusuna katılımcıların verdiği cevaplar doğrultusunda ulaşılabilecek temalar; ‘yalnızlık korkusu, içgüdüsel bir istek, içinde yaşanılan aile yapısı, aileyi tamamlama düşüncesi, hep istenilen, evlilikten sonra kadında uyanan istek’tir:

“Ya aslında akademik kariyerimde aslında akademik hayatıma çok daha ağırlık verip çocuk yapmamayı düşünüyordum ben fakat yanında çalıştığım bir yurtdışında yanında çalıştığım hocam intihar etti ve tek başına yaşadığı ve hayatında hiç kimsesi olmadığı için o an Türkiye’ye dönüp evlenip çocuk sahibi olmaya karar verdim gerçekten böyle oldu hiç niyetim yoktu”

Yrd. Doç. Dr., Tıp Fakültesi, Yaş: 37.

“Ee yani evlendikten sonra zaten belli bir süre sonra insan yani kadında o istek uyanıyor ister istemez çocuk olmasını tabii ki her kadın gibi ben de istedim o şekilde karar verdim yani annelik zaten hani bir içgüdüsel bir yönü de var bildiğiniz gibi belli bir yaş belli bir duruma geldikten sonra o isteniyor ben öyle istedim yani içgüdüsel olarak anne olmam gerektiği zaten çocukları seviyordum bir çocuğum olsun”

Doç. Dr., İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Yaş: 40.

“Evlenmeden önce yani evlendiğim zaman ilk düşündüğüm şey çocuğum olsun aileyi tamamlayalım istiyordum eşim de aynı şekilde bakıyordu tanıştığımız ilk gün hatta ortamda bir çocuk olması ve onun yüzündeki ifade tamam dedim bu baba olmaya uygun bir insan daha evlenmeden önce ben çocukları çok seviyorum yani kuzenlerime bakmışlığım var o yüzden hep aklımda bir annelik vardı öğrencilerime de bazen hocalar söyler anne gibi davranıyorsun derlerdi artık kendi kızıma anneyim”

Yrd. Doç. Dr., Denizcilik Fakültesi, Yaş: 37.

“Anne olmaya nasıl karar verdim içgüdüsel herhalde yani daha çok ben kalabalık bir ailenin çocuğuyum ve en küçük çocuğuyum ve aile kavramı benim çok hoşuma giden bir şey yani dünyaya daha yaşamımda yani olmak istediğim içinde yer almak istediğim bir kurum bir kavram ve çok uzun yıllardır üniversiteden itibaren hep tek yaşadığım için ailemden ayrı o yüzden o benim önümde vardı sonuçta çocukları da çok seven bir insanım o yüzden yani evlilik kurumu ve bir çocuk sahibi olmak tam bana göre bir şey...”

Yrd. Doç. Dr., İşletme Fakültesi, Yaş: 37.

‘Annelik, anne olmadan önce ve olduktan sonra değişen bir olgu mudur?’ sorusuna katılımcıların verdiği cevaplar doğrultusunda ulaşılabacak temalar; ‘teorik ile pratik arasındaki fark, bireysel değişim, fiziksel koşulların değişimi, annelik sevgisi, tahmin edilenle deneyimlenen arasındaki fark’tır:

“Tabii ki çok değişen bir olgu yani hani teorik olarak bildiğimiz birçok şeyin ötesine geçen bir durum söz konusu yani annelikle ilgili teorik bilgiler anlatımların ötesinde yaşam deneyimi olarak deneyimlemek onu tamamen insan hayatının yüz seksen derece değişmesi bir kere bu bu bu anlama geliyor her şeyi çocuk öncelikli olarak planlamak onun önceliğini düşünmek hayatı ona göre programlamak planlamak...”

Doç. Dr., İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Yaş: 40.

“Evet mesela öğrencilerinize bile bakışınız değişiyor anne olduğunuz zaman onun dışında kendi annenizi daha iyi anlıyorsunuz hep söylerler bunu gerçekten öyle oluyor kendi ebeveynlerinizi daha iyi tanımaya ve anlamaya başlıyorsunuz aslında onun dışında hayatınızı ona göre programlıyorsunuz bu genellenebilir mi bilemiyorum ama çoğunlukla ilgili anne ve babalar hayatlarının merkezine çocuğu koyup ona göre programlarını ayarlıyorlar yani benim şu anda ders programımdan bütün hayatımı programlamama kadar bütün süreç şöyle ilgili A.’ya odaklı yani onun sınavı var mıdır ödevi olur mu işte kursları mı var her şeyimi ben ona göre programlıyorum böyle bir değişim yaratıyor hayatınızın tamamını değiştiriyor yani“

Doç. Dr., Turizm Fakültesi, Yaş: 44.

“Değişen bir olgu bence yani öncesinde daha böyle iyi tarafları insanın daha çok gözüne çarpan noktalar oluyor ve hani etraftan duyduğun şeyler daha iyi tarafları işte annelik çok başka bir duygu farklı bir şey ama daha sonra anne olduktan sonra aslında zor da bir şey olduğunu aynı zamanda öğreniyorsun daha iyi tarafları önceden bilinen ama zor tarafları sonradan öğrenilen kısımları oluyor aslında gibi”

Arş. Gör., Eğitim Fakültesi, Yaş: 30.

‘Anne olmak, çalışan bir kadının özel yaşamına (arkadaşlarla program, kişisel gelişim vb.) nasıl yansır?’ sorusuna katılımcıların verdiği cevaplar doğrultusunda ulaşılabacak temalar; ‘sosyal aktivitelere özellikle çocuk küçükken katılamama, özel yaşamın çocuklu ve evde geçirilen yaşama dönüşmesi, başka

şeylere ayrılan zamandan çalma gerekliliği, özel yaşamın ikincil olması, suçluluk duygusu, çocukla değişen deneyimler'dir:

“Tabii çok etkiliyor yani sosyal beslenme kanallarınız çok daralıyor çünkü dışarıda sosyal aktivitelere katılamıyorsunuz büyük oranda çocuğunuz küçükken belki büyüyünce farklı olur ama işte sinemaya tiyatroya işte konserlere gitme kendi akranlarınızla bir arada çocuksuz zaman geçirme hani ihtimalleri çok azalıyor dolayısıyla sosyal gelişiminiz tıkanıyor yani”

Yrd. Doç. Dr., Tıp Fakültesi, Yaş: 37.

“Çok zor evet benim çocuğum mesela doktora arasında oldu doktora arasında çocuğumla ilgilenirken hep suçluluk hissi doktoramla çalışmam lazım eee akademik kariyerim bir yanda kaldı düşüncesindeydi çocuğumla beraberken işte suçluluk duygu tezimle ilgilenirken çocuğuma vakit ayıramadığım suçluluk duygusu içersindeydim devamlı yani bir bölünmüşlük bir huzursuzluk zaman zaman depresyona kadar bile götürebilen bir huzursuzluk diyelim o açıdan zordu tabii ki”

Yrd. Doç. Dr., Edebiyat Fakültesi, Yaş: 44.

“Her şeyi değiştiriyor yani zamanınızın çok önemli bir bölümünü çocuğa ayırdığınız için yani hayat çocuktan önce ve çocuktan sonra diye tabii ki ikiye ayrılıyor her şeyi yani hayatınızda ayırdığınız her alanı sınırlıyor doğal olarak ama öncelikle ilk yıllar ilk iki üç yıl daha sonra düzene girmeye başlıyor sonuçta sonra çocuğunuzla birlikte yapmaya başlıyorsunuz her şeyi”

Yrd. Doç. Dr., Hukuk Fakültesi, Yaş: 44.

‘Annelik, akademik yaşantıya nasıl yansır?’ sorusuna katılımcıların verdiği cevaplar doğrultusunda ulaşılabilecek temalar; ‘uykusuzluk, akademik etkinliklere katılamama, akademik çalışmalara odaklanamama, çocuk bakımı sebebiyle akademik çalışmaların yavaşlaması, öğrenciyi daha iyi anlayabilme, evde çalışamama’dır:

“Şöyle yani öğrenciyle çalışıyoruz sonuçta insan insana ilişkiler orada daha yumuşadığımı hissediyorum farklı boyutlarıyla öğrenciyi algılayabildiğin bir şey o anlamda pozitif etkileri oldu ama hani kendi çalışmalarım anlamında hem buranın iş yükü hem evdeki bir takım işler ancak buranın sirkülasyonunu döndürebilecek kadar zaman ayırabiliyorum kendime o nedenle akademik gelişmemde yavaşlama var bunu istediğim hızda gerçekleştiriyorum bazen

diyorum bende mi acaba sığıyorum arkasına diye de düşünmediğim olmuyor ama böyle sıkıntılar yaşıyorum”

Yrd. Doç. Dr., Hemşirelik Fakültesi, Yaş: 38.

“Birlikte yürütülmesi çok güç çünkü akademik bir hayat için üretmek zorundasınız bu üretim de ancak zinde olabilmekle sağlıklı olabilmekle uykuyu kontrol altında tutabilmekle mümkün dolayısıyla akademide çalışabilmeye devam etmek için yani akademisyen olmaya devam edebilmek için çalışmak gerekiyor bunun için de bütün bu kendinize ayırdığınız zamandan çalışıyorsunuz mesela şuan hastayım çünkü hem bu işte yetişmek için bekleyen kitap var ya onunla uğraşıyorum hem de hasta bir çocukla uğraşıyorum hem kendi hastalığımla uğraşıyorum çok uzun süredir düzgün bir uyku uyumadım mesela”

Yrd. Doç. Dr., Mimarlık Fakültesi, Yaş: 37.

‘Anne olmadan önce ve olduktan sonra çalışma yaşamındaki çevrenin (meslektaş) davranışları hakkında neler söylersiniz?’ sorusuna katılımcıların verdiği cevaplar doğrultusunda ulaşılabilecek temalar; ‘pozitif ayrımcılık, beklenti düşüşü, anneliğin ön plana çıkarılması, çocuğa dair problemlerde olumsuz tepkiyle karşılaşma, akademisyenliği ve anneliği bir arada yürütmeye yönelik olumlu tepkiler, izin kullanımında kolaylık, çocuğu olan meslektaşlarla paylaşımın artması’dır:

“Yoo yani çok bir şey değişmedi sadece tabii takdir edenler oldu yani o anlamda hani negatif değil de ya Ş. hanım işte biz aynı işi yapıyoruz ama sen bizim yaptığımızın dışında ne kadar çok iş yapıyorsun işte bir annesin bir ev hanımısın işte evinin yemeğini yapıyorsun osunu busunu yapıyorsun bir de bizimle aynı şeyleri yapıyorsun mesela özellikle o doçentlik sürecinde onun çok şeyini gördüm ya işte sen bu kadar işin arasında bir de doçent oldun biz işte sadece bu işi yapıyoruz belki hala uğraşıyoruz mesela işte o zaman zarfında şeyinizi görüyorsunuz ya hakikaten yapmış olduğunuz o emeği özveriye verdiklerinizi görüyorsunuz yani bir değil beş çalıştığınızı fark ediyorsunuz”

Doç. Dr., İlahiyat Fakültesi, Yaş: 40.

“Yo bu açıdan şanslıydım yani bölüm yönetimi de beni mesela altı ay izin bütün izinlerimi kullanmam konusunda destekledi mesela farklı bir yaptırım olabilirdi üç ayda döndürebilirlerdi belki iki ayda falan ama devletin de hani tanımış olduğu hakları kullanabildim onun haricinde zaten bizim bölüm fazlasıyla hani daha çok cinsiyet açısından kadınların olduğu bir bölüm olduğu için kendi arkadaş çevremde de hemen hemen hepimizin birbirine

yakın yaş aralıklarında çocuklarımız var dolayısıyla hani pozitif anlamda bir ortam var benim açımdan negatif olmadı hiçbir zaman”

Doç. Dr., Fen Fakültesi, Yaş: 37.

Bu başlık altında yorumsuz olarak sunulan alıntılar ve elde edilen temalar, araştırma çerçevesini oluşturan annelik ve sosyo-kültürel değerler arasındaki ilişkiyi sorgulayan araştırma soruları ışığında yorumlanacaktır. Böylelikle alan araştırmasından elde edilen bulgular, araştırmanın teorik arka planı ile anlamlı hale gelecektir.

3.2. BULGULAR VE YORUM

Bu alt başlıkta görüşme formunda yer alan temel sorular bağlamında değerlendirilen bulgular ve yorumlar paylaşılacaktır. Tez çalışmasının teorik arka planı ile uygulama aşamasından elde edilen veriler, bu başlık altında bir arada değerlendirilecektir.

‘Katılımcılar anne olmaya nasıl karar vermiştir?’

Anneliğe ilişkin bakış açısının oluşumunda bireyin ailesi, sosyal çevresi ve benimsediği sosyo-kültürel değerler belirleyicidir:

“İçgüdüsel herhalde yani daha çok ben kalabalık bir ailenin çocuğuyum ve en küçük çocuğuyum ve aile kavramı benim çok hoşuma giden bir şey yani dünyaya daha yaşamımda yani olmak istediğim içinde yer almak istediğim bir kurum bir kavram ve çok uzun yıllardır üniversiteden itibaren hep tek yaşadığım için ailemden ayrı o yüzden o benim önümde vardı”

Yrd. Doç. Dr., İşletme Fakültesi, Yaş: 37.

‘Katılımcılara göre annelik, anne olmadan önce ve olduktan sonra değişen bir olgu mudur?’

Annelik olgusu tüm katılımcılar için anne olmadan önce ve anne olduktan sonra değişen bir olgudur. Anne olmadan önce anneliğe dair teorik, idealist ve bilgi bazlı yaklaştığını belirten katılımcılar, anne olduktan sonra teori ile pratiğin farklı olduğunu deneyimlediklerini ve çocuğa dair süreçleri akışına bıraktıklarını paylaşmışlardır:

“Yani mesela şey kısmı değişim kısmında hani daha iyi yapmaya çalışacağımı biraz daha doğaçlama yol alıyorum daha önce çok bu kadar doğaçlama yol alacağımı biraz daha hani mesela işte bilgimi kullanacağımı falan düşünürdüm ama kendi annelik hani kendi alanımla da ilgili olduğu için işte ne bileyim gelişimini işte dikkate alarak ne bileyim biraz daha böyle mekanik işleyebilir gibi bakıyordum ama şu anda daha doğal işliyor süreç bende yani çok böyle hani aman da şu böyle olsun diye bunu yapayım diye böyle çok amaçlı hareket etmiyorum daha doğal bir işleyişe bıraktım gidişi yani ilişkimizde kendi çocuğumla olan ilişkimde diyeyim”

Arş. Gör., Eğitim Fakültesi, Yaş: 30.

Anne olmadan öncesi ile anne olduktan sonrasını karşılaştırabilecekleri deneyim paylaşımında bulunmaları istendiğinde katılımcılar, annelik sevgisini çokça vurgulamışlardır:

“Tabi anneliğin çocukla anne arasında duygusal bir bağ üzerine kurulu olduğu hep söylenir ama o duygusal bağın ne olduğunu ve onun nasıl işlediğini bebeğinizi kucağınıza aldığınızda biliyorsunuz ve onun her probleminde ve her büyüme aşamasında o duygusal bağa göre hareket etmekten kendinizi alıkoyamıyorsunuz yani doktor size bir şey söylese de siz çocuğunuz için doğru bildiğiniz bir şey varsa onu uygulamayı tercih ediyorsunuz ya da çocuğunuz ağladıysa rutinlerin dışında tahminleriniz söz konusu oluyor gözüne bakarak ne problem olduğunu anlamaya çalışıyorsunuz uykusuz geceler yorgunluklar ama her ne olursa olsun onun bir gülüşü dünyaya değer oluyor ya annelik anlatılabilir bir şey değil yaşayanlar bile o süreç devam eden bir şey olduğu için ben anneyim diyerek bitiremezsiniz”

Yrd. Doç. Dr., Mimarlık Fakültesi, Yaş: 37.

‘Anne olmak, katılımcıların özel yaşamına nasıl yansımıştır?’

Annelik, özel yaşamı önemli derecede etkilemekte, kısıtlamaktadır. Özellikle çocuğun yaşı küçükken sosyal aktivitelere katılamama ve çocuksuz zaman geçirme ihtimalinin azalması söz konusu olmaktadır:

“Yani sosyal beslenme kanallarınız çok daralıyor çünkü dışarıda sosyal aktivitelere katılamıyorsunuz büyük oranda çocuğunuz küçükken belki büyüyünce farklı olur ama işte sinemaya tiyatroya işte konserlere gitme kendi

akranlarınızla bir arada çocuksuz zaman geçirme hani ihtimalleri çok azalıyor dolayısıyla sosyal gelişiminiz tıkanıyor yani”

Yrd. Doç. Dr., Tıp Fakültesi, Yaş: 37.

Özel yaşamla kastedilen, katılımcı tarafından “ailece bir şeyler yapmak” olarak algılanmış, bireyin kendisine zaman ayıramaması olağan olarak karşılanmıştır:

“Hayır hiçbir sıkıntı olmadı yani biz gezmemizden ya da özel faaliyetlerimizden kadınsal faaliyetlerden bahsetmiyorum yani işte maniküre gidemediğim oldu saçımı boyatamadığım oldu o ayrı ama gezme anlamında hiçbir şekilde evlenmeden öncekinden farklılaşmadık yine yemeğe çıktık akşamları yine tatilimize çok rahat gittik hafta içi gezmelerimizi yaptık E. okula başlayana kadar onun okula başlaması bir şeyleri değiştirdi ama ondan önce her şeyimiz aynı şekilde gitti”

Öğr. Gör., Güzel Sanatlar Fakültesi, Yaş: 45.

‘Anelik, katılımcıların akademik yaşamına nasıl yansımıştır?’

Katılımcılar, anne olmadan önce akademik yaşamlarında daha aktif olduklarını ve çocuk sahibi olmakla birlikte akademik yaşamlarında bir yavaşlama olduğunu belirtmişlerdir:

“Yani ben kapanıp iki günde bir makaleyi hani hiç kimse beni rahatsız etmeden yazıp bitiriyordum şimdi öyle bir şansım yok bütün bilimsel aktivitelere katılıyordum ulusal yurtdışı her yere çantamı alıp gidiyordum yani ama artık gidemiyorum hani çok önemli çok gerçekten kaçırmamam gereken bir şey varsa o da bin bir zahmetle bakıcıyı ayarla işte oradayken sürekli ara yokla hani her şey yolunda mı o yüzden eskisi gibi değil”

Yrd. Doç. Dr., Tıp Fakültesi, Yaş: 37.

“E akademik hayatım çocuktan sonra epeyce bir yavaşladı hırsım da olmadı benim her zaman onu savunuyorum galiba belki de iyiliğime geldi tembelliğime geldi çocukla eğlenmek daha keyifli geldi bana bilemiyorum ama tabii ki duraklama oldu epeyce bir”

Yrd. Doç. Dr., Edebiyat Fakültesi, Yaş: 44.

Katılımcılara anneliğin akademik yaşantıya etkisi sorulduğunda, çeşitli nedenlerle anneliğin akademik yaşantıyı aksattığı belirtilmiştir. Bu soruya verilen yanıtlar, daha çok anneliğin ön planda tutulduğunu göstermektedir:

“Benim her zaman annelik sürecim daha ön plana çıktı yani şeyde bir sıralama yaparsam önce ailem hani sonra işim bu anlamda sıralamam hep ona göre değişti yani belki işte eğer sıralamam farklı olsaydı her şey ya akademik anlamda her şeyimi daha hızlı verebilirdim daha hızlı gelişebilirdi ama onun yerine hani ailemle dengeli ilişki kurup işimdeki hani planlamamı daha geç yaptığım oldu”

Doç. Dr., Fen Fakültesi, Yaş: 37.

“Çocuğunuza ben şöyle ben çocuğumdan ödün vermedim ben çocuğumu önceledim dolayısıyla ben akademik çalışmalarımın feragat ettim kendi adıma yani ya çocuğumuzdan feragat edeceksiniz ya da akademik çalışmalarınızdan bunun şeyi yok”

Yrd. Doç. Dr., Hukuk Fakültesi, Yaş: 44.

‘Akademik hayatınız anne olmadan önce nasıldı anne olduktan sonra nasıl oldu?’ sorusu akademik yaşama dair sorulan soruya ilişkin derinlemesine bilgi almak için bu ek soru ile katılımcılardan karşılaştırma yapmaları istenmiştir. Katılımcı yanıtlarında ev ve çalışma ortamı işlevsellik açısından yer değiştirmiştir:

“Normalde daha sistematik çalışırım daha hızlı çalışırım ama şimdi biraz daha yavaş çalışıyorum yapmayı istediğim şeyleri erteliyorum bazen daha az yük alabiliyorum üzerime falan evde çalışamıyorum kesinlikle mesela eskiden ben gece çalışırdım ve evde çalışırdım şu anda evde çalışmak gibi bir şey söz konusu değil hani kariyerime de bayağı yansıdığını söyleyebilirim bu anlamda aslında”

Arş. Gör., Eğitim Fakültesi, Yaş: 30.

“Eskiden anne olmadan önce evde çalışabilmek için fırsat kollardım şimdi okulda çalışabilmek için fırsat kolluyorum yani evde olduğum süreç tamamen çocuğuma ayırdığım için ya da gece uyku alanımdan çalarak o uyuduktan sonra çalışıyorum ama buradaki tüm süremi yani çalışabileceğim o yer artık okul oldu eskiden evde çok daha rahat çalışabiliyordum çünkü burada öğrenciler farklı konu unsurlar bizi bölebiliyor ben o yüzden eskiden evde

çalışmayı tercih ederdim şimdi çalışmak için tercih edebileceğim tek yer okul böyle bir değişiklik”

Yrd. Doç. Dr., Mimarlık Fakültesi, Yaş: 37.

Anneliğin akademik çalışma yaşamını etkilememesi için önemli derecede çaba göstermektedirler. Anne akademisyenler, akademiye, eve ve çocuğa dair sorumlulukların tamamını paylaşmadan üstlenmeleri nedeniyle zorlanmaktadırlar:

“Evet zorluyor zorluyor mu zorluyor ama bir şekilde yapmak niyetindeysen eğer tercihin o yöndeysen çalışan anne olarak bunu yapıyorsun bir şekilde nasıl oluyor çok daha planlı çok daha verimli çok daha kısa sürede çok iş halledebilecek şekilde sokuyor seni annelik yani o bir şekilde oluyor yani aynı anda hem ders planlayıp ders çalışıp dersle ilgili sorumlulukları yürütürken bir yandan da kafanın bir tarafında acaba akşam işte çocuğumla ilgili ne işim var ne sorumluluğum var veya yarın ne yapılması gerekiyor onunla ilgili öbürüyle ilgili ikisi bir arada yürüdüğü zaman iki çocuğun bir arada o bir şekilde oluyor yani daha planlı daha disiplinli daha şey olmak zorundasın yani bu noktada katı olmak zorundasın”

Doç. Dr., İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Yaş: 40.

Ek bir sorumluluk olan annelik, kadınların tek başına yüklenip yerine getirmeye çalışması sebebiyle onlar için psikolojik açıdan bir stres faktörü olmaktadır. Anne akademisyenler bu sebeple yetersizlik duygusu yaşamakta, akademik ve özel yaşam arasında denge kuramamaktan şikâyet etmektedirler. Özel yaşamlarını annelik ve ev işlerinden ibaret görmüşlerdir. Hatta sosyalleşebilme imkânını, bu sürece çocuklarını da dâhil ederek yaratmışlardır:

“Çoğu zaman eşimle bile hani bir arkadaş grubuyla bir yere gittiğimizde örneğin en son cumhuriyet balosuna gidildi biz çocuğumuzla gittik diğer arkadaşların bırakacak birileri olunca biz onunla birlikte gittik artık herhalde ona da biz de mi alıştık bilmiyorum hani o olmadığında eksikliğini de arıyoruz ya da suçluluk duyuyoruz.”

Yrd. Doç. Dr., Hemşirelik Fakültesi, Yaş: 38.

Verilen yanıtlar göstermektedir ki katılımcıların anneliğe dair görüşleri, anne olduktan sonraki kişisel deneyimleri ve bireysel değişimleri sebebiyle de

değişmektedir. Anne akademisyenler, annelik ve akademisyenlik arasında zaman zaman ikilem yaşadıklarını belirtmişlerdir. Bu ikilemde galip gelen annelik olmaktadır:

“Benim her zaman annelik sürecim daha ön plana çıktı yani şeyde bir sıralama yaparsam önce ailem hani sonra işim bu anlamda sıralamam hep ona göre değişti yani belki işte eğer sıralamam farklı olsaydı her şey ya akademik anlamda her şeyimi daha hızlı verebilirdim daha hızlı gelişebilirdi ama onun yerine hani ailemle dengeli ilişki kurup işimdeki hani planlamamı daha geç yaptığım oldu”

Doç. Dr., Fen Fakültesi, Yaş: 37.

“Çok yansdı bende çok yansdı çünkü ben çocuğumu ön plana koydum belki ben de çok hırslı bir insan değildim ama çoktan doçent olmuşken arkadaşlarım ben çocuğumla vakit geçirmeyi hedefliyorum şu an zaten ergenlik döneminde on üç yaşında bir iki yıl sonra zaten benimle vakit geçirmek istemeyecektir tamamıyla çocuğuma yöneldim ben”

Yrd. Doç. Dr., Edebiyat Fakültesi, Yaş: 44.

Betimsel analizde paylaşılan doğrudan alıntılara ve yorumlanan ek sorulara verilen yanıtlara bakıldığında dikkati çeken bir diğer nokta da anneliğin zor olduğu, akademisyenliğin de çalışma biçimi dolayısıyla bu zorluğu artırdığıdır. Anneliğe sosyo-kültürel değerlerin de etkisiyle yüklenen sorumluluklar, anne akademisyenleri sosyal olarak ve psikolojik açıdan kısıtlamaktadır. Öte yandan, anne akademisyenlerin çalışma yaşamlarına dair ancak tek başlarına gerçekleştirebilecekleri görevleri ve eve taşınan çalışma biçimleri de annelik ve akademisyenlik arasında yaşanan gerginliği artırmaktadır.

Sorumluluğun paylaşılması, anne akademisyenler açısından annelik ve akademisyenliği bir arada götürmelerinde kolaylaştırıcı etki göstermektedir:

“Yani şöyle zaten ilk bir sene kesinlikle etkileniyorsunuz çünkü işte bir sene emzirme devam ediyor dolayısıyla işte berabersiniz ama ben o anlamda şanslıydım işte anneanne var babaanne var bir de bakıcımız vardı yani bakıcı hep devredeydi de anneanne babaanne hani canları isterse nöbetleşe şeklinde dolayısıyla bir yıldan sonra ben normal sosyal hayatımı yakaladım tekrar o

anlamda beni engelleyici bir yani elbette ki insanın çocuğunun olması insanın hayatını o özgürlüğünü kısıtlıyor ama dengeleyebildim öyle söyleyeyim”

Doç. Dr., Fen Fakültesi, Yaş: 37.

Annelik ve akademisyenlik arasında adeta sıkışan anne akademisyenlerin streslerini azaltmak amacıyla, olumsuz deneyimlerden olumlu çıkarımlara ulaşma çabası görülmektedir:

“Vallaha en verimli dönemim anne olduktan sonraki dönem yani hani işte dediğim gibi yardımcı doçent veya doçentlik gibi kariyerlerimi o dönemde hani ondan öncesi sadece doktoramı elde etmiştim yani insan zamanını daha iyi kullanmayı öğreniyor ne kadar sıkışırsanız o kadar zamanınızı daha iyi değerlendirmeyi öğreniyorsunuz ben onu öğrendim daha sistemli olmayı öğreniyorsunuz yani yaymıyorsunuz savsaklamıyorsunuz çünkü o zaman diliminde onu yapamazsanız yapamayacaksınız ve yapmalısınız yani daha kararlı olmayı daha ne yapmak istediğinizi biliyorsunuz yani sanırım hayatıma öyle de bir düzen getirdi o negatifliklerinin yanında”

Doç. Dr., İlahiyat Fakültesi, Yaş: 40.

Anne akademisyenler için akademisyenlik ve annelik, akademik süreçlere göre anne olmakla başlayıp, annelik sürecine göre akademiye gerçekleştirmeye dönüşmektedir.

‘Katılımcılar, meslektaşlarının anne olmadan önce ve olduktan sonra kendilerine yönelik davranışları hakkında neler söylemiştir?’

Anne akademisyenlerin ifade ettiğine göre annelik, akademik çevre tarafından zaman zaman bir engel olarak görülmektedir. Katılımcılar anne olduktan sonra ya meslektaşlarının davranışlarında farklılık görmemiş, ya olumsuz bir değişim gözlemlemiş ya da hemcinsleri olan meslektaşlarının davranışlarında olumlu bir fark olduğunu belirtmişlerdir.

Meslektaşların davranış değişikliğine yönelik soruda (Anne olmadan önce ve olduktan sonra çalışma yaşamındaki çevrenin (meslektaş) davranışları hakkında neler söylersiniz?), bazı katılımcılar tarafından yurtdışı ve Türkiye’nin kültürel karşılaştırılması yapılmıştır. Öyleyse sosyo-kültürel değerlerin anneliğe dair bakış açısını etkilediği sonucuna varılabilir. Yine bu soruda cevap olarak, akademik çevrenin anne akademisyenlere yönelik bir beklenti düşüşü olduğu belirtilmiştir. Bu

beklenti düşüşü kimi katılımcılar açısından olumlu olarak anlaşılırken, kimi katılımcılar tarafından rahatsız edici bulunmuştur. Bu da katılımcıların sosyo-kültürel değerlere bakış açısı ve bu değerleri kabullenişleriyle ilişkilidir. Öte yandan, bu beklenti düşüşü, çevrenin beklentileri sebebiyle de anneliğin ön planda tutulması gereken olarak algılandığına işaret eder niteliktedir.

Meslektaşların davranış değişimlerini içeren soruyu bazı katılımcılar kendi davranış değişiklikleri olarak algılamış ve böyle cevaplamıştır. Annelerin onları psikolojik ve bireysel olarak etkilediğini düşünmelerinden ileri gelmektedir. Bu bireysel değişimi “daha yumuşadım”, “daha sevgi dolu”, “şefkatli”, “sakin” gibi olumlu kelimelerle ifade etmişlerdir. Yine aynı soruya verilen yanıtlarda daha çok kadın meslektaşlardan ve onların yardımcı olma eğilimlerinden bahsedilmiştir. Erkek meslektaşlarınsa bu süreci anlamadığı ve/ya olumsuz davranış değişikliklerinden söz edilmiştir:

“Yani kadın akademisyenler daha şey yapıyorlar daha yardımsever oluyorlar ama erkeklerin anlaması mümkün değil yani onlar eskisi gibi her şeye devam edilecek erkeklerin anlaması mümkün değil yani erkekler sonuçta değil akademisyen arkadaşlarınız evde bile sizi anlamıyorlar dolayısıyla erkeklerden böyle bir şey beklemek mümkün değil”

Yrd. Doç. Dr., Hukuk Fakültesi, Yaş: 44.

Meslektaş davranışlarını içeren soruya (Anne olmadan önce ve olduktan sonra çalışma yaşamındaki çevrenin (meslektaş) davranışları hakkında neler söylersiniz?) verilen yanıtlardan birisi de akademik çevrenin anne akademisyene dair annelik kimliğini birincil, akademisyenliği ise ikincil olarak gördüğüne dairdir. Annelik kimliğinin ön plana çıkarılmasından rahatsız olmuştur. Akademik yaşamda anneliğe bakış açısı sebebiyle karşılaşılan zorluklardan bahsedilmiştir:

“Yani sen anne olduktan sonra bazen bazı durumlarda senin annelik kimliğini daha fazla ön plana çıkartmaya çalışan birtakım söylemlere maruz kalıyorsun seninle daha fazla çocuk e tabii ki çocuğunla ilgili konuşulsun çocuğun sorulsun hatırı sorulsun yani ama seninle daha çok çocuğun ve çocuğunla ilgili sorumlulukların bağlamında ilişki kurulduğunu özellikle ilk dönemlerde ilk çocuk sahibi olduğun hamilelik ve çocuk çocuğun ilk doğduğu dönemlerde buna maruz kalıyorsun yani sen akademisyen değilsin sen daha fazla annesin noktasında bir bakış açısı değişimi oluyor bunu net bir şekilde söyleyebilirim”

bana da oldu etrafımda gözlemlediğim birçok kişiye de oluyor yani akademisyen anne kimliğinde annelik kimliğinin daha ön plana çıkartılması yönünde bir eğilim oluyor çevreden sana olan bakışlarda bu net bunu söyleyebilirim bu konuda”

Doç. Dr., İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Yaş: 40.

Anne akademisyenler karşılaşılabilecekleri muhtemel zorluklardan bahsederken meslektaşlarının yanı sıra bağlı buldukları birimin idari yönetiminin etkisine vurgu yapmışlardır:

“Yo bu açıdan şanslıydım yani bölüm yönetimi de beni mesela altı ay izin bütün izinlerimi kullanmam konusunda destekledi mesela farklı bir yaptırım olabilirdi üç ayda döndürebilirlerdi belki iki ayda falan ama devletin de hani tanımış olduğu hakları kullanabildim onun haricinde zaten bizim bölüm fazlasıyla hani daha çok cinsiyet açısından kadınların olduğu bir bölüm olduğu için kendi arkadaş çevremde de hemen hemen hepimizin birbirine yakın yaş aralıklarında çocuklarımız var dolayısıyla hani pozitif anlamda bir ortam var benim açımdan negatif olmadı hiçbir zaman”

Doç. Dr., Fen Fakültesi, Yaş: 37.

Eşlerin çocuk bakımına katkıları sorulduğunda, kadınların annelik bağlamında çocuğa dair sorumlulukları kabul ettiği ve üstlendiği görülmektedir. Bu nedenledir ki eşlerinin katkılarını üstün görme eğilimi söz konusudur. Çocuk yetiştirme süreci anlatılırken eşlerden çok az sayıda katılımcı bahsetmiştir.

Katılımcı olan anne akademisyenlerin çoğu, eşlerinden çocuk bakımına dair bir destek görmemektedirler. Bu sebeptendir ki çoğunluk, özellikle sorulmadığı takdirde eşlerinden bahsetmemektedirler. Öte yandan anne akademisyenler eşlerinin çalışma koşulları ya da çocuğun “anne tarafından yerine getirilmesi gereken” ihtiyaçları öne sürerek bu durumu normalize etmektedirler. Kendi çalışma koşullarının zorluğunu belirtmelerine rağmen psikolojik olarak durumu normalize etmektedirler.

Anne akademisyenler kendilerine daha çok annelikleri sebebiyle atfettikleri “zorunluluklar” sebebiyle birtakım zorluklar yaşadıklarını belirtmişlerdir:

“Yani şey yapmak zorundasınız çocuğa da zaman ayırmak zorundasınız kariyerinize de zaman ayırmak zorundasınız ikisine de zaman ayırayım

dediğiniz zaman ikisini de tam olarak yapamıyorsunuz çoğu zaman mutlaka biri eksik kalıyor yani ya daha az çalışmak zorunda kalıyorsunuz ya da çocuğa daha az zaman ayırmak zorunda kalıyorsunuz zaman zaman öyle götürüyorsunuz işi bazen çocuğa az zaman ayırıp işinizi hallediyorsunuz bazen işler biraz beklesin diyip çocukla ilgileniyorsunuz en büyük sıkıntı o oluyor yani ikisine de tam olarak odaklanamamak benim en fazla yaşadığım sıkıntı odur mesela ikisini de tam yapamıyorum hissi oluşuyor bir süre sonra o da bir stres kaynağı oluyor insanın içinde yani iyi bir anne olamıyorum işimi yapamıyorum gibi böyle bir şeye giriyorsunuz stres altına giriyorsunuz”

Doç. Dr., Turizm Fakültesi, Yaş: 44.

Annelik olgusuna dair görüşleri kendi annelerinden de etkilenmektedir. Katılımcılar kendi annelerini “olması gereken anne” olarak nitelmiş, “doğru” ve “olması gereken”leri annelerinden öğrendiklerini belirtmişler, onlar gibi olmaları gerektiğini düşünmüşlerdir. Başka bir ifadeyle, annelerinden öğrendikleri bir anneliği benimsemiş ve kendi yaşamlarında üretmişlerdir:

“Ya sonuçta anne tanımı kendi annenizle özdeş oluyor biraz annelik tanımında benim benim annem çok verici bir hanımefendi şey ya bana hayatta hep şunu göstermiştir anne dediğin şey hep sever hep kollar hep sever dolayısıyla aslında çok değişmedi hala annem gibi düşünüyorum yani babalar da aynı hislere sahiptir eminim ama sonuçta o annenin vücudundan çıktığı için daha farklı bir bağınız oluyor yani kollama işte koruma güdünüz daha güçlü oluyor herhalde belki anne olduktan sonra bunun ne demek olduğunu hani ne kadar güçlü olabileceğini anladım ondan önce evet kavramsal olarak böyle bir şey diyorsunuz ama işte doğduktan sonra belki daha çok pekiştirici etkisi olduğunu söyleyebilirim”

Yrd. Doç. Dr., İşletme Fakültesi, Yaş: 37.

“Anne olmadan önceki bütün duygu ve düşüncelerim ağırlıklı olarak kendi annemden kaynaklı biz sevgiyle büyüüldük bu benim yaşamıma da yansıyor pek çok zaman bunu öğrencilerime de yansıtıyorum bulunduğum her ortama yansıtıyorum aslında olması gereken bir annedeki bütün meziyetler annemde toplanmış durumdaydı hala da öyledir hiç kimse kırılmasın üzülmesin herkes şu anda bile yetmiş beş yaşında ben eve gittiğimde kendisi bana hizmet edeyime girmeye çalışır yani ilk şeyim oydu annelik öncesinde”

Yrd. Doç. Dr., Mühendislik Fakültesi, Yaş: 52.

Görüldüğü üzere, anne akademisyenlerin görüşleri ve cevapları sosyo-kültürel değerlerden arınık değildir. Anne akademisyenlerin eğitim seviyeleri, sosyo-ekonomik ve sosyo-kültürel düzeyleri yüksek ve bireysel deneyimleri farklı olsa da annelik söz konusu olduğunda benzer deneyim paylaşımında bulunmuşlardır.

Katılımcılar verdikleri cevaplarla, hem kendi anneliklerini hem de diğer anneleri toplumun ve kültürün ağzından değerlendirmiş ve yargılamışlardır. Bu da anne akademisyenlerin sosyo-kültürel değerleri ne denli içselleştirdiklerini göstermektedir. Ayrıca, katılımcıların annelik olgusuna dair görüşlerinden her fırsatta söz ettikleri görülmektedir. Bu görüşlerin de sosyo-kültürel değerlerle yakından ilişkili olduğu söylenebilir.

Katılımcılar anneliğin içgüdüsel olduğunu belirterek, “Anne olunmaz, anne doğulur” fikri üzerinden cevaplar vermişlerdir. Fakat deneyim paylaşımında bulduklarında “Anne doğulmaz, anne olunur.” fikrini destekler yanıtlar verdikleri görülmektedir:

“Ee yani evlendikten sonra zaten belli bir süre sonra insan yani kadında o istek uyandırıyor ister istemez çocuk olmasını tabii ki her kadın gibi ben de istedim o şekilde karar verdim yani annelik zaten hani bir içgüdüsel bir yönü de var bildiğiniz gibi belli bir yaş belli bir duruma geldikten sonra o isteniyor ben öyle istedim yani içgüdüsel olarak anne olmam gerektiği zaten çocukları seviyordum bir çocuğum olsun”

Doç. Dr., İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Yaş: 40.

“Evet yani anne olmaya tabii ki içgüdüsel olarak bir istek duyarak karar verdim(...)”

Yrd. Doç. Dr., Hukuk Fakültesi, Yaş: 44.

“Evet yani bir şeyler biliyorsunuz ya da bildiğinizi zannediyorsunuz çocuk olmadan önce dediğim gibi ben zaten hani kalabalık bir ailede olduğumuz için hep etrafımda çocuklar vardı çok seviyorum çocukları böyle kimde çocuk görsem gider severdim yani o yüzden hani anneliğin ne demek olduğunu bilmiyordum ama hani güzel bir şey olacağını oradan hani sevdiğim için biliyordum ama çok şey yani nasıl tarif tarif edilemiyor bence hissediliyor öncesinde işte annelerimizin söylediği hep şey var anne olunca anlarsın anne olunca anlarsın hiç anlam veremediğimiz bir şeydir ama hani gerçekten o duyguyu o hissi yaşamak gerekiyor içinde böyle o hareket ilk hareketlerini

hissediyorsun işte içinde o minicik bir şeyken büyüyor büyüyor büyüyor geliyor karşınızda gülmeye başlıyor ağlamaya başlıyor falan yani o çok şey yani hem doğal hem de çok mucizevi bir olay gibi geliyor o yüzden annelik olgusu da o noktadan itibaren bende şey daha çok duygusal bir anlamı var(...)"

Yrd. Doç. Dr., İşletme Fakültesi, Yaş: 37.

"Kesinlikle öyle yaşamadan anne olmayı öğrenemiyorsunuz bir sürü şey okusanız da o sürecin içerisine girmeden anne olamıyorsunuz anne adınız olsa bile anne olup olmadığınız sorgulanır başka bir şey o."

Yrd. Doç. Dr., Mimarlık Fakültesi, Yaş: 37.

Anne olabilmek için katılımcıların kabul ettiği birtakım kriterler bulunmaktadır. Annelik için bazı özellikleri taşımak ve bazı tecrübeleri yaşamak gerekli görülmektedir. Adeta yeteri kadar anne olabilmek için belli bir seviyeye gelmek gerekmektedir. Bu kriterlerden biri de birtakım fizyolojik avantaj ve dezavantajları beraberinde getirdiği düşünülen yaş faktörüdür. Genç yaşta anne olmanın daha verimli olacağı düşüncesi yaygındır:

"Anne olmak hep istediğim bir şeydi aslında her genç kızın hayalidir ya evlenip anne olmak, onun neticesinde bir şey tabi biraz gecikmiş bir durum diyelim akademik kariyer nedeniyle yani belki işte daha erken yaşlarda olmam gerekirdi diye düşünüyorum bazen böyle iki elimin arasına kafamı koyduğum zaman çok yorulduğum zaman özellikle daha işte böyle enerjik olsaydım daha genç olsaydım belki onlarla daha mı fazla paylaşımım olurdu şeklinde düşündüğüm zamanlar oluyor(...)"

Doç. Dr., İlahiyat Fakültesi, Yaş: 40.

"sanırım çevremdeki hani yaşlıtlarımın çocuk sahibi olmaları etken olabilir yaşımın ilerlemesi artık hani bu fizyolojik süreç içerisinde artık bunu gerçekleştireceksem gerçekleştirmeliyim düşüncesi belki de bu şekilde gerçekleşti"

Yrd. Doç. Dr., Hemşirelik Fakültesi, Yaş: 38.

Anne akademisyenler, anneliğin tahmin edilenden daha zor olduğunu belirtmişlerdir. Anneliğe bakış açılarında anne olmadan önce ve anne olduktan sonra değişim olduğunu belirten katılımcılar, bu soruyu çocukları üzerinden değerlendirmişlerdir. Burada da toplumsal cinsiyet rollerini de içeren annelik sevgisi

rol oynamaktadır. Annelik sevgisi, çocuğu ve anneyi birbirine bağımlı kılmakta, anneliği sosyo-kültürel değerlerin “uygun” gördüğü biçime dönüştürmektedir.

Annelik içgüdüünün, anneliğin kadının doğasında olduğu belirtilmiş, fakat bunun bazı kadınlarda çok, bazılarında az olduğu söylenmiştir:

“(...) yani anne olmak içgüdüsel bir duygu kadınlara verilmiş olan diye düşünüyorum ben ama her kadında aynı düzeyde olduğunu sanmıyorum(...)”

Doç. Dr., Turizm Fakültesi, Yaş: 44.

“(...) yani siz kucağınıza alıp hissetmedikten sonra onu koklamadıktan sonra yani koklamadan önce bunun tam olarak bilincine varamıyorsunuz tamam geleceğini biliyorsunuz bebek olduğunu biliyorsunuz pek çok belgesel izliyorsunuz nasıl olacağını biliyorsunuz ama tam olarak idrakinde değilsiniz yani hamilelik sürecinde de ancak kucağınıza aldıktan sonra o duyguyu tam olarak hissedebiliyorsunuz pek çok değişim var tabii ki normal duruma göre hamilelik sürecinde de ama gerçek anlamda annelik yavaşlatılmış bir süreç hamilelik de hisler açısından duygular açısından belki de bir geçiş süreci ama kucağınıza aldığınız anda top yapıyor ve seneler geçtikçe de bu katlanarak devam ediyor ama şunu da biliyorum ki pek çok etrafımdaki arkadaşların annelerinden yaşadıklarından biliyorum ki o duygu annelik duygusu bazen herkeste o derece yüksek olamaya biliyor bunu da biliyorum”

Yrd. Doç. Dr., Mühendislik Fakültesi, Yaş: 52.

Bu bağlamda iyi ve kötü anne tanımlamalarının zihinde bulunduğu sonucuna varılmaktadır. Anne akademisyenlerin de nihai amacı “iyi anne” olmaktır. Bu durum bakımından katılımcıların anneliğe dair bakış açıları, diğer anneliklerden kendilerine “ideal” olduğunu düşündüklerini seçmeleri ile şekillenmiştir. Öyleyse annelik öğrenilirdir ve özellikle sosyo-kültürel değerler açısından bir aktarım söz konusudur.

Burada katılımcıların yanıtları ile tanımladıkları ve olmaya çalıştıkları, aynı zamanda sosyo-kültürel ve sosyo-psikolojik bir olgu olan “süper-anne” kavramından bahsetmek yerinde olacaktır.

Süper-anne, rollerini kabul eden, çocuğunu seven ve onaylayan, kendisinin başlattığı ve çocuğu tarafından başlatılan aktiviteler arasında iyi bir denge kurandır. Ve bu olgu üzerine yapılan çalışmalar, iyi çocuk yetiştirmede süper-annenin daha etkili olduğunu göstermektedir (Tedeschi, 1972: 135). Oysaki çocuk açısından

olumlandırılan süper-anne, anne akademisyenlerin deneyim aktarımları ışığında, kadın üzerinde sosyolojik ve psikolojik baskı yaratan bir olgu olarak karşımıza çıkmaktadır.

Katılımcılar söylemlerinde anneliği yüceleştirirken, kendilerine “olması gerektiğini düşündükleri” birçok özellik yüklemiştir. Bu özellikler de aslında kendilerini baskılayan ve yoran şeylerdir. Öyleyse kadınları kısıtlayan annelik değil, sosyo-kültürel değerlerin öngördüğü annelik biçimidir. Çünkü sosyo-kültürel yapıda anne yetiştirdiği çocuklarla ve onlara aktardıklarıyla, toplumu ve kültürel yapıyı yeniden inşa etmektedir. Eşe ve çocuğa zaman ayırmak anne akademisyenler tarafından zorunlu ve tek taraflı olarak dile getirilmiştir. Fakat anne olmak kadına özgü bir durumsa, anneliğe atfedilen çocuğa dair sorumluluklar babanın da yapması ve üstlenmesi gereken sorumluluklardır.

Öte yandan katılımcılar, akademik çalışma yaşamlarını anne olmadan önce ve olduktan sonra diye kıyasladıklarında, toplumsal ve kültürel özelliklere dikkat çekmişlerdir. Bu durumda da sosyo-kültürel değerlerin baskıladıklarının farkında olsalar da bunları yapmaya devam etmektedirler. Çünkü etkileşimde buldukları kişiler de benzer beklenti içerisinde bulunmaktadır. Anne akademisyenler de böylesi bir “düzen”i bozucu etki yaratmaktan kaçınmaktadırlar. Böylece, toplumsal cinsiyet kalıp yargılarını pekiştirmektedirler.

“(...)eşim her fırsatta çocuk onu ittirse de ilk zamanlar çocuk babayı istemiyor anneyi istiyor çünkü (...)” (Yrd. Doç. Dr., İşletme Fakültesi, Yaş: 37.) söyleminde çocuğun anneye bağımlılığı, çocuğu yetiştirme biçimine dayalı değil, çocukların gelişimsel sürecinin sıradan bir parçası gibi aktarılmıştır. Bu ifade hem annelik sevgisi olgusu kapsamında anne ve çocuk arasındaki bağ açısından hem de sosyo-kültürel değerlerin çocuğu babaya değil de anneye daha çok “ait” kılındığını gösteren bir başka noktadır.

Bu noktada, Lewis ve Lamb’in de belirttiği gibi bağlanma üzerine yapılan çalışmaların çoğu anneleri ele almıştır, fakat bu durum aynı ilkelerin babalar için de geçerli olduğu gerçeğini değiştirmemektedir. Corter ve Fleming, babaların bebeklerle yaşadığı bağlanma sürecinin annelerle benzer olduğunu, bebeklerin babalarına verdikleri tepkilerin de annelerine verdikleri tepkilerle benzerlik taşıdığını

söylemiştir (Bee & Boyd, 2009: 597-598). Çocuğa dair çalışmalarda anneler ön plana konulsa da çocuk gelişim psikolojisi bağlamında vurgulanan “anne” yerine “ebeveyn”dir. Öyleyse anneliğe atfedilen sosyo-kültürel özellikler ile gerçekte deneyimlenen annelik arasında farklılıklar gözlenmektedir.

“(…) yani baba bir yere kadar ama anne olmazsa olmaz (…)” (Doç. Dr., İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Yaş: 40) gibi düşünceler de toplumsal cinsiyet rollerini pekiştiren türdendir ve annelik sürecine etki etmektedir. Bu bağlamda, anne ve baba arasındaki fark tanımlanmıştır. Çocuk sahibi olmada da çevrenin (toplumun ve kültürün) etkisi söz konusudur.

Dinde kutsiyet atfedilen annelik, anne akademisyenler tarafından da kutsal görülmüştür. Kutsal kitapta söz edilen annelik ve yüklenmiş anlamlar ile katılımcıların annelik üzerine açıklamaları ve anneliğin kutsallığına ilişkin kullandıkları ifadeler neredeyse aynıdır. Bu sebeple, “her şeye rağmen annelik çok güzel bir duygu” olarak ifade edilmiştir. Ve aynı nedenle, yani anneliğin kutsal, içgüdüsel bir davranış, yaratılıştan gelen verili bir duygu bütünü olduğu ön kabulüyle Anne akademisyenler, anneliğe dair genel geçer beklentileri kendilerini psikolojik, fiziksel ve mesleki olarak zorlayarak yerine getirmeye çalışmışlardır.

Katılımcılara doğrudan sosyo-kültürel değerleri içeren bir soru yöneltilmemesine rağmen anne akademisyenlerin yanıtlarında sosyo-kültürel yapıya oldukça dikkat çektikleri görülmektedir. Katılımcı görüşlerinden oluşan veriler ve analiz sonrası ulaşılan yorumlar üzerine feminist bir okuma yapıldığında annelik olgusunun sosyo-kültürel bir olgu olduğu sonucuna net bir biçimde ulaşılmaktadır. Çünkü anne akademisyenler, annelikleri söz konusu olduğunda toplumun ve kültürün onlardan beklediği gibi davranmış ve bunu da “iyi annelik” olarak tanımlamışlardır. Bu sebepledir ki yaşadıkları tüm yorucu ve stres kaynaklı deneyimlerini olumlandırma eğilimi göstermişler ve kendilerini kısıtlayan, ikincil kılan bu durumu dönüştürmeyi düşünmemişlerdir. Bu kabulleniş, toplumsal cinsiyet rollerini ve sosyo-kültürel değerleri yeniden üretmektedir. Çünkü anneliğin sosyo-kültürel değerler açısından biçimlenişi, aynı zamanda babalığın, kadın ve erkek rollerinin, toplumsal yapının, kültürel değerlerin, özel ve kamusal alanın da biçimlenmesini sağlayan bir yayılımcı etki göstermektedir.

SONUÇ

Annelik olgusu ve sosyo-kültürel değerler arasındaki ilişkiye odaklanmış olan çalışmanın ulaştığı bulgular ve sonuçlar, katılımcıların yanıtları ışığında elde edilmiştir. On dört katılımcı için geçerli olan sonuçları genelleme amacı güdülmemiştir. Bu nedenle veriler yorumlanırken her bir katılımcı, kendi içinde değerlendirilmiş ve çalışma için önem taşıyan detaylar yok sayılmamıştır.

Verilerin analizi ve yorumlanması süreçlerinde elde edilen çıktılar, araştırmanın amacını desteklemiştir. Görüşme formunda yer alan sorular aracılığıyla sorgulanan araştırma çıktıları, çalışmanın teorik arka planı ile uygulama sürecinde toplanan veriler arasında da anlamlı bir ilişki olduğunu göstermiştir.

Katılımcılar anne olmaya, anneliğe yapılan sosyo-kültürel atıfların etkisi altında karar verdiklerini belirten cümleler kullanmışlardır. Anne akademisyenler, anne olmaktan ziyade anne olmanın zamanına karar verdiklerini belirterek, sosyo-kültürel değerlerin kadına zorunluluk olarak atfettiği anneliği kabullenmiş olduklarını göstermişlerdir.

Anneliğe sosyo-kültürel değerler tarafından atfedilen anlamlar yerleşik ve yaygın olduğundan, katılımcıların bireysel deneyimleri farklılık taşısa da annelik olgusuna dair görüşleri benzer olmuştur. Bu bağlamda, sosyo-kültürel bir olgu olarak anneliğin, sosyal ve kültürel yapının bir parçası olan anne akademisyenler için de geçerli olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Katılımcılar, anne ve akademisyen olma süreçlerini karşılaştırdıklarında, anneliği öncelediklerini belirtmişlerdir. Sosyo-kültürel değerlerin öngördüğü sorumlulukların tamamını üstlenmiş olan anne akademisyenler, kendilerine zaman ayıramamaktadırlar. Katılımcılar tarafından, çocuk sahibi olunması durumunda tüm “gereklerin” yerine getirilmesi gerektiği savunulmuştur. Tüm ikilemlere ve bölünmüşlüklere rağmen en asli görevleri olduğunu düşündükleri anneliği aksatmamışlardır.

Katılımcıların anne olmadan önceki ve olduktan sonraki özel yaşamlarında değişim olmuştur. Anne akademisyenler çoğunlukla kendilerine anne olduktan sonra

anne olmadan önceki kadar vakit ayıramadıklarını, vakit ayırsalar da bu süreçte çocuklarını da dâhil ettiklerini belirtmişlerdir.

Katılımcıların anne olmadan önceki ve olduktan sonraki çalışma yaşamlarında değişim olmuştur. Annelik ve çocuk bakımı sebebiyle anne akademisyenlerin akademik yaşamları kısıtlanmıştır. Ayrıca çocuğa dair sorumlulukları, akademisyen olarak çok yoğun olduklarını belirtmelerine rağmen, eşlerinden çok kendilerine yüklemişlerdir. Bu durum, toplumsal cinsiyet rollerinin katılımcılar tarafından kabullenildiğini göstermektedir. Bireysel yaşamlarında yükledikleri bu sorumluluk, onlara akademik çalışma yaşamlarındaki yeterliliklerini sorgulatmıştır.

Katılımcılar anne olmadan önce ve olduktan sonra akademik çevrelerinin davranışlarında bir değişim olduğunu belirtmişlerdir. Katılımcılar, toplum ve kültür karşılaştırması yaparak annelik ve meslektaş davranışları açısından Türkiye'deki farklılığa dikkat çekmişlerdir. Bu durum, katılımcıların da anneliğe dair bakış açısının sosyo-kültürel değerlerden beslendiğini düşündüklerini göstermiştir.

Katılımcılar doğrudan dine dayalı şeyler söylemese de dinin kültür üzerindeki etkisi düşünüldüğünde, bununla ilişkili birçok tanımlama yapıldığı söylenebilir. Anneliğin ve annelerin kutsiyeti kutsal kitaplarda oldukça fazla vurgulanmaktadır. Katılımcıların da bunu belirtmesi, dini öğelerin de sosyo-kültürel bir olgu olarak ele alınan annelik üzerindeki etkisini gösterir niteliktedir.

Katılımcıların bazıları anneliğe dair görüşlerinin ve anneliklerinin, kendi annelerinden etkilendiğini belirtmiştir. Buradan hareketle anneliğin kuşaktan kuşağa aktarılan bir olgu olduğu söylenebilir. Bu katılımcılar annelerini tanımlarken “seven”, “koruyan” gibi ifadeler kullanmışlar ve bu özelliklerin “olması gereken” olduğunu belirtmişlerdir. Böylece anneliğin sosyal ve kültürel değerlerle ne denli uyumlu olarak tasvir edildiği görülmüştür.

Katılımcıların bazıları “anne olunca anlarsın” cümlesini onayladıklarını, kendi deneyimlerine dayanarak belirtmişlerdir. Anneliğin anlaşılması durumunun, çocukla iletişime geçmekle başladığını ifade etmişlerdir. Bu düşünce, anne akademisyenleri adeta çocuğa bağımlı bir hale getirmiş ve çalışma yaşamlarında

birtakım aksaklıklar yaşamalarına ve psikolojik açıdan “sıkışmış” hissetmelerine sebep olmuştur.

Anne akademisyenlerin anneliğe dair görüşlerinin sosyo-kültürel değerlerle yakından ilişkili olması, anneliğin önemli derecede sosyo-kültürel etkiler taşıyan bir olgu olduğunu ortaya koymuştur. Bu durum, anne olmak zorunda hisseden kadınları sosyolojik ve psikolojik açıdan baskılamış ve çalışma yaşamından bir şekilde uzak tutmuştur. Öyleyse anneliği bir tabu haline getiren genel geçer yargılar ve pekiştirilen kalıp yargılar sorgulanmalıdır.

KAYNAKÇA

- Abreveya, E. (2015). Yüceltme Olarak Annelik. *Cogito: Annelik*. 81: 201-206. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Adakale Demirhan, F. E. ve Ekonomi, M. (2005). Türkiye’de Kadın İşçilerle İlgili Koruyucu Yasal Düzenlemeler ve 4857 Sayılı Yeni İş Kanunu İle Getirilen Yenilikler. *itüdergisi/d mühendislik*. 4(5): 55-67.
- Allen, A. T. (2005). *Feminism and Motherhood in Western Europe, 1890-1970: The Maternal Dilemma*. USA: Palgrave Macmillan.
- Arat, N. (1991). *Feminizmin ABCsi*. İstanbul: Simavi Yayınları.
- Arendt, H. (1996). *Geçmişle Gelecek Arasında*. Çev. Bahadır Sina Şener. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Badinter, E. (1992). *Annelik Sevgisi: 17. Yüzyıldan Günümüze Bir Duygunun Tarihi*. Çev. Kâmuran Çelik. İstanbul: AFA Yayıncılık.
- Badinter, E. (2011). *Kadınlık mı Annelik mi?*. Çev. Ayşen Ekmekci. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Bayraktar, S. (2011). *Makbul Anneler Müstakbel Vatandaşlar: Neoliberal Beden Politikalarında Annelik*. Ankara: Ayizi Yayınları.
- Beauvoir, S. D. (1993). *Genç Kızlık Çağı*. Çev. Bertan Onaran. İstanbul: Payel Yayınevi.
- Beauvoir, S. D. (2010). *Evlilik Çağı*. Çev. Bertan Onaran. İstanbul: Payel Yayınevi.
- Bee, H. ve Boyd, D. (2009). *Çocuk Gelişim Psikolojisi*. Çev. Okhan Gündüz. İstanbul: Kaknüs Yayınları.
- Benedict, R. (2003). *Kültür Kalıpları*. Çev. Nilgün Şarman. İstanbul: Payel Yayınları.
- Berber, M. ve Yılmaz Eser, B. (2008). Türkiye’de Kadın İstihdamı: Ülke ve Bölge Düzeyinde Sektörel Analiz. *İş, Güç: Endüstri İlişkileri ve İnsan Kaynakları Dergisi*. 10(2). ISSN: 1303-2860. <http://www.isguccdergi.org/?p=article&id=317&cilt=10&sayi=2&yil=2008>, (30.05.2016).
- Berktaş, F. (2003). *Tarihin Cinsiyeti*. İstanbul: Metis Yayınları.
- Berktaş, F. (2014). *Tek Tanrılı Dinler Karşısında Kadın: Hıristiyanlıkta ve İslamiyette Kadının Statüsüne Karşılaştırmalı Bir Yaklaşım*. 5. Basım. İstanbul: Metis Yayınları.
- Butler, J. (2014). *Bela Bedenler*. Çev. Cüneyt Çakırlar ve Zeynep Talay. İstanbul: Pinhan Yayıncılık.
- Cowdery, R. S. ve Knudson-Martin, C. (2005). The Construction of Motherhood: Tasks, Relational Connection, and Gender Equality. *Family Relations*. 54(3): 335-345. USA: Blackwell Publishing.
- Dauphin, C. (2005). Bekar Kadınlar. *Kadınların Tarihi: Devrimden Dünya Savaşına Feminizmin Ortaya Çıkışı* (ss. 398-412). Çev. Ahmet Fethi. Editörler Georges Duby

ve Michelle Perrot. Bölüm Editörleri Geneviève Fraisse ve Michelle Perrot. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

- Duncan-Koontz, E. (1970). Women As A Minority Group. *Voices Of The New Feminism* (pp.77-86). Editor Mary Lou Thompson. Boston: Beacon Press.
- Dunn-Mascetti, M. (2000). *İçimizdeki Tanrıça: Kadınlığın Mitolojisi*. Çev. Belkıs Çorakçı. İstanbul: Doğan Kitapçılık.
- Fraser, N. (2014). Sahte Karşısavlar: Seyla Benhabib ve Judith Butler'a Yanıt. *Çatışan Feminizmler: Felsefi Fikir Alışverişi* (ss. 68-85). Çev. Feride Evren Sezer. İstanbul: Metis Yayınları.
- French, M. (1993). *Kadınlara Karşı Savaş*. Çev. Beril Eyüboğlu. İstanbul: Metis Yayınları.
- Garabaghi, N. K. (1986). Kadınların Ekonomik Yaşama Katılmalarına Yeni Bir Yaklaşım. *Toplumsal Ekonomik Siyasal Yaşamda Kadın: Ülkelerden Örnekler*. Çev. Filiz Demirci. Yayına Hazırlayan Oya Çitci. *Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisinden Seçmeler: 3. Türk Sosyal Bilimler Derneği*. Ankara: Maya Matbaacılık Yayıncılık.
- Giddens, A. (2008). *Sosyoloji*. Çev. Hüseyin Özel vd. İstanbul: Kırmızı Yayınları.
- Glesne, C. (2014). *Nitel Araştırmaya Giriş*. Çeviri Editörleri Ali Ersoy ve Pelin Yalçinoğlu. 4. Baskı. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Goldman, E. (2006). *Dans Edemeyeceksem Bu Benim Devrimi Değildir*. Çev. Necmi Bayram. İstanbul: Agora Kitaplığı.
- Hablemitoğlu, Ş. (2005). *Toplumsal Cinsiyet Yazıları: Kadınlara Dair Birkaç Söz*. 2. Baskı. İstanbul: Toplumsal Dönüşüm Yayınları.
- Héritier, F., Perrot, M., Agacinski, S. ve Bacharan, N. (2013). *Kadınların En Güzel Tarihi*. Çev. Yonca Aşçı Dalar. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Hooks, B. (2014). *Feminizm Herkes İçindir: Tutkulu Politika*. Çev. Ece Aydın, Berna Kurt, Şirin Özgün ve Aysel Yıldırım. İstanbul: BGST Yayınları.
- http://www.atib16.at/Kuran-i_Kerim.pdf, (30.05.2016).
- <http://www.kutsalkitap.com/calisma/incil.pdf>, (30.05.2016).
- <http://www.kutsalkitap.com/kkitap/?b=1>, (30.05.2016).
- <http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.4857.pdf>, (30.05.2016).
- Hufton, O. (2005). Kadınlar, İş ve Aile. *Kadınların Tarihi: Rönesans ve Aydınlanma Çağı Paradoksları* (ss. 25-52). Çev. Ahmet Fethi. Editörler Georges Duby ve Michelle Perrot. Bölüm Editörleri Natalie Zemon Davis ve Arlette Farge. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- İlden Koçkar, A. (2015). Günümüzde Anne Olmak. *Cogito: Annelik*. 81: 207-218. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- İlhan, N. (2003). Kültür Varlıklarının Korunması. *Türkiye'de Kültür Politikaları* (ss. 73-81). Editör T. Fişekçi. 2. Baskı. İstanbul: Ofset Filmcilik Matbaacılık Sanayi ve Ticaret A.Ş.
- Marshall, G. (1999). *Sosyoloji Sözlüğü*. Çev. Osman Akınhay ve Derya Kömürcü. Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.

- Mitchell, J. (2006). *Kadınlar: En Uzun Devrim*. Çev. Gülseli İnal, Gülnur Savran, Şirin Tekeli, Feraye Tınç, Şule Torun ve Yaprak Zihnioğlu. İstanbul: Agora Kitaplığı.
- Müller-Kaldenberg, R. (1985). *Çalışan Anne: Önyargılara ve Tereddütlere Karşın Çifte Görevi Omuzlayabilmek*. Çev. Leman Çalışkan. İstanbul: Afa Yayıncılık.
- Okçay, H. (2013). *Din Sosyolojisi: İzmir, Kadınlar ve Yahudiler Üzerine*. İzmir: Duvar Yayınları.
- Okçay, H. (2013). *İzmir Yahudi Cemaati Kadın Kimliği: Beşyüz Yıllık Komşularımız*. Ankara: Phoenix Yayınevi.
- Özbay, F. (1995). Kadınların Ev içi ve Ev dışı Uğraşlarındaki Değişme. *1980'ler Türkiye'sinde Kadın Bakış Açısından Kadınlar* (ss. 129-156). Yayına Hazırlayan Şirin Tekeli. 3. Baskı. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Park, S. M. (2006). Adoptive Maternal Bodies: A Queer Paradigm for Rethinking Mothering?. *Hypatia*. 21(1): 201-226.
- Pernoud, L. (1994). *Bu Zamanda Anne Olmak Kolay Değil*. Çev. Şermin Önder. İstanbul: E Yayınları.
- Scott, J. W. (2005). Kadın İşçi. *Kadınların Tarihi: Devrimden Dünya Savaşına Feminizmin Ortaya Çıkışı* (ss. 374-397). Çev. Ahmet Fethi. Editörler Georges Duby ve Michelle Perrot. Bölüm Editörleri Geneviève Fraisse ve Michelle Perrot. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Seçer, H. Ş. (2010). *Çalışan Anneler ve Çalışan Annelere Yönelik Ayrımcılık*. İzmir: Altın Nokta Yayınevi.
- Seçer, H. Ş. (2015). Çalışan Anneler ve Çalışan Annelere Yönelik Ayrımcılık. *ÇalışAnne: Kadın Akademisyenlerin Kaleminden Çalışma Yaşamında Annelik* (ss. 31-72). Editör Olca Sürgevil Dalkılıç. İstanbul: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Stanley, L. ve Wise, S. (1996). Feminist Araştırma Sürecinde Metod, Metodoloji ve Epistemoloji. *Farklı Feminizmler Açısından Kadın Araştırmalarında Yöntem* (ss. 67-98). Çev. Füsun Şaşmaz. Yayına Hazırlayanlar Serpil Çakır ve Necla Akgökçe. İstanbul: Sel Yayıncılık.
- Sürgevil-Dalkılıç, O. (2015). Annelik Öykülerinden Açığa Çıkanlar: Annelik ve Çalışan Anneliğe Yüklenen Anlamlar, Çalışma Hayatından Örnek Olaylar, İhtiyaçlar ve Beklentiler. *ÇalışAnne: Kadın Akademisyenlerin Kaleminden Çalışma Yaşamında Annelik* (ss. 407-440). Editör Olca Sürgevil Dalkılıç. İstanbul: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Tedeschi, J. T. (1972). *The Social Influence Processes*. U.S.A: Aldine Transaction Publishers.
- Tilly, L. A. ve Scott, J. W. (1978). *Women, Work, And Family*. U.S.A.: Holt, Rinehart and Winston.
- Walker, E. L. (2011). *Childless-Childfree: Complete Without Kids: An Insider's Guide to Childfree Living by Choice Or by Chance*. Austin: Greenleaf Book Group.
- Welldon, E. (2001). *Anne: Melek mi, Yosma mı?: Anneliğin İdealleştirilmesi ve Alçaltılması*. Çev. Semra Kunt Akbaş & Can Kurultay. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

- Wollstonecraft, M. (2012). *Kadın Haklarının Gerekçelendirilmesi*. Çev. Deniz Hakyemez. 2. Baskı. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Yavuzer, H. (2013). *Anne Olmak*. 4. Basım. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2006). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayınları.
- Yılmaz, A., Bozkurt, Y. ve İzci, F. Kamu Örgütlerinde Çalışan Kadın İşgörenlerin Çalışma Yaşamlarında Karşılaştıkları Sorunlar Üzerine Bir Araştırma. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*. 9(2): 89-114.

EKLER

EK 1: Görüşme Formu

T.C.

DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

KADIN ÇALIŞMALARI A.B.D.

**SOSYO-KÜLTÜREL BİR OLGU OLARAK ANNELİK: DOKUZ EYLÜL
ÜNİVERSİTESİ'NDEKİ ANNE AKADEMİSYENLER ÜZERİNE NİTEL BİR
ARAŞTIRMA KONUSU TEZ GÖRÜŞME FORMU**

Dokuz Eylül Üniversitesi Kadın Çalışmaları Ana Bilim Dalı'nda yüksek lisans öğrencisiyim. Dokuz Eylül Üniversitesi bünyesindeki anne akademisyenler üzerine hazırladığım yüksek lisans tezi kapsamında sizin görüşlerinize ihtiyacım var. Annelik olgusuna dair görüş ve deneyimleriniz ile yaptığım çalışmaya katkıda bulunduğunuz için teşekkür ederim.

Saygılarımla

Pınar Ezgi Burç

Unvan:

Bölüm:

Yaş:

Sahip Olunan Çocuk Sayısı:

Sahip Olunan Çocuk/ların Cinsiyeti/leri:

1. Anne olmaya nasıl karar verdiniz?
2. Annelik, anne olmadan önce ve olduktan sonra değişen bir olgu mudur?
3. Annelik, özel yaşama (arkadaşlarla program, kişisel gelişim vb.) nasıl yansır?
4. Annelik, akademik yaşantıya nasıl yansır?
5. Anne olmadan önce ve olduktan sonra çalışma yaşamındaki çevrenin (meslektaş) davranışları hakkında neler söylersiniz?

EK 2: Onam Kağıdı

Tarih:

Görüşme esnasında ses kaydı yapılmasını, bu kaydın yalnızca Pınar Ezgi Burç tarafından ve bilimsel araştırma amacıyla kullanılmasını kabul ediyorum.

Ad-Soyad:

İmza:

Ad-Soyad:

İmza:

